

Očetje in delodajalci v akciji – ODA

(Norveški finančni mehanizem 2009–2014)

Kvantitativna študija usklajevanja dela in skrbi za otroke: Sekundarna analiza in analiza rezultatov ankete ODA2015

Janez Štebe

Ljubljana, maj 2015

Kazalo

UVOD	3
LASTNOSTI ZAPOSLOTITVE	4
VKLJUČEVANJE V DRUŽINO	6
TIPOLOGIJA DRŽAV	7
PODATKI	8
PODATKI SPLETNE ANKETE ODA2015	8
PODATKI ADS	10
PODATKI SJM IN ISSP	11
PRIKAZ REZULTATOV	13
PRIPRAVLJENOST ZA NOVO OČETOVSTVO	13
KORIŠČENJE STARŠEVskega DOPUSTA	17
DEJANSKA SKRB OČETOV ZA OTROKA V GOSPODINJSTVU	21
ZNAČILNOSTI ZAPOSLOTITVE IN USKLAJEVANJE DELA IN DRUŽINE	30
MOŽNOSTI PRILAGAJANJA DELOVNEGA ČASA DRUŽINSKIM OBEZNOSTIM	32
ZAPOSLOTEV S SKRAJŠANIM DELOVNIM ČASOM	35
ZAKLJUČEK	40

UVOD

Podana je pregledna analiza rezultatov spletne ankete Očetje in delodajalci v akciji 2015, dopolnjena z elementi sekundarna analize podatkov usklajevanja dela in družinskega življenja s poudarkom na očetovstvu.

Analiza podatkov je namenjena za potrebe usmerjanja aktivnosti. Preveriti se da, ali lahko identificiramo določene ovire, spodbude in ukrepe, ki bi lahko pripomogli k večji vključenosti očetov oz. bolj enakomerni razporeditvi bremen skrbi za družino. V prvem poročilu je podan osnovni pregled tega področja z možnostjo nadaljnega preiskovanja v smeri skozi ostale faze projekta pridobljenih uvidov in dopolnjenih izhodišč.

Cilji vključevanja obstoječih podatkov v analizo je skozi primerjave med državami izpostaviti posebnosti slovenske situacije vključevanja očetov v družinsko življenje. Analizo je postavljena v ožji problemski okvir praktičnih ciljev projekta ter podkrepljena z ustreznim študijem literature, ki je bila opravljena v prvi fazi pripravljanih študij. Cilj je prikazati stanje na področju usklajevanja dela in družine v Sloveniji (obseg pojava) in na tej podlagi oceniti prostor za spremembe. Področja, ki nas bodo zanimala, zaposleni očetje (s poudarkom na vodilnih, vodstvenih položajih in v prekarnih oblikah zaposlitev) in usklajevanje dela in družine. Nosilna hipoteza, ki jo preverjamo skozi analizo, izhaja iz koncepta resursov in omejitev, ki vplivajo na manj enakopravno udeležbo očetov v gospodinjstvu.

Od tod izpeljemo posamezna vprašanja, kot so:

- Ali je časovna zahtevnost omejevalni faktor?
- Ali je zaslužek omejevalni faktor?
- Ali je tip zaposlitve omejevalni faktor?
- Ali so kompetence pri gospodinjskih opravilih?
- Ali so predsodki glede delitve dela v gospodinjstvu omejevalni faktor?

Zanimajo nas različne oblike vključenosti in pripravljenosti sodelovati pri skrbi za otroke. Poudarek pa je še vedno zlasti pri razkrivanju problemov usklajevanja dela in družine, povezanih z družbenim položajem in lastnostmi zaposlitve.

LASTNOSTI ZAPOSLOTITVE

Podrobneje lahko raziščemo, kako so različne lastnosti zaposlitve povezane z vključevanjem v družinsko življenje. Tu lahko nakažemo nekatera posebna vprašanja v zvezi z zaposlitvijo. Prvo od teh vprašanj je, kako je z vključenostjo v družinsko življenje povezana zaposlitev za določen čas v primerjavi s stalnostjo zaposlitve. Zaposlitev za določen čas je eden od najbolj izrazitih vidikov prekarnosti zaposlitve. Negotovost in tveganje zaradi izgube zaposlitve je sicer verjetno tudi dejavnik pri načrtovanju družine, zaradi česar bi bilo zanimivo opazovati časovno sosledje zaposlitvenih statusov in rodnosti pri moških (primerjaj KanjuoMrčela in Černigoj Sadar (2007) o povezanosti med rodnostjo in zaposlitvijo na nedoločen čas med mladimi ter Sigle-Rushton). Stabilna zaposlitev in posledično ugodne finančne razmere so namreč med pomembnejšimi dejavniki pri odločitvi za snovanje družine.

Ne glede na to, da je torej odločitev za otroka verjetno povezana tudi s stalnostjo zaposlitve obeh partnerjev in s tem preskrbljenostjo, tudi znotraj družin z otoki pričakujemo, da različne oblike prekarnosti zaposlitve predstavljajo oviro za večje vključevanje v družino zaradi večje skrbi za ohranjanje tovrstne negotove oblike zaposlitve. Glede zaposlitve in njene povezanosti z vključevanjem v družino je sicer lahko zanimivo proučevati različne druge vidike, kot so časovna zahtevnost zaposlitve (podaljševanje ali skrajševanje časa), razmere na delu, stres, zanimivost in intrizična ali ekstrizična povezanost, zaslužek ipd. Ena od posebnosti Slovenije, ki bi jo verjetno kazalo raziskati, je tudi dejstvo, da tako matere kot očetje pogosteje delajo več kot 40 ur na teden v primerjavi s pari brez otrok (Urediti navedek http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/140502_gender_equality_workforce_ssr_en.pdf).

Lastnosti zaposlitve lahko opazujemo na ravni gospodinjstva ali posameznika. Npr. na ravni gospodinjstva lahko oblikujemo tipologijo glede na polno, s skrajšanim časom ali prekinjeno zaposlitev partnerjev. Vemo, da je zaposlitev s skrajšanim časom v Sloveniji izjemno redka. V tem pogledu lahko skozi primerjavo z nekaterimi drugimi državami, kjer je ta tip zaposlitve bolj razširjen, nakažemo obseg možnosti za večje vključevanje v družinsko življenje očetov, v kolikor se oni odločijo za tovrstno zaposlitev. V povezavi s tem se morda da preveriti z nekaterimi sekundarnimi viri (lahko pa je to tudi tema za dodatno anketno poizvedbo), kaj poleg 'norme polne zaposlitve' in relativne institucionalne rigidnosti (zakonodaja, praksa na ravni podjetij), še prispeva k prevladujoči polni zaposlenosti. Namreč, glede na razvite države z večjim deležem zaposlitev s skrajšanim časom (npr. Nizozemska), je v ozadju najbrž tudi finančno tveganje zaradi skrbi za ekonomsko preživetje družine, in pa dostopnost zunanjih

osnovnih storitev skrbi za otroke in porodniški ter starševski dopust, ki odpravljajo nujno skrajševanja delovnega časa.

Rener et al. Denimo ugotavlja (2005) da se očetje precej manj pogosto odločajo za koriščenje preostalih 75 dni dopusta, ko država plača le prispevke, ne nudi pa nadomestila plače (le približno 20 % ga je že ali zagotovo bo izkoristilo). Razlogi so predvsem finančne narave. Tudi druge raziskave kažejo, da je med Slovenkami delo za skrajšani delovni čas sicer sprejeto kot dobra alternativa, a se je ne poslužujejo zaradi finančnih implikacij (Žakelj in Švab, 2009). (Žakelj in Švab, 2009): ... redko odločanje mater za delo s skrajšanim delovnim časom pripisujejo tudi dobro razviti socialni mreži, ki jim priskoči na pomoč predvsem pri varstvu otrok.

Če sta oba partnerja polno zaposlena, kar je v Sloveniji prevladujoč vzorec zaposlitve, so lastnosti zaposlitve in z njimi povezane posledice toliko bolj odločilne pri vključevanju v družino, saj eden od partnerjev ne kompenzira obsega nalog skrbi za družino. Kot vemo, je sicer za Slovenijo izraziteje značilna relativno razpoložljiva in cenovno dostopna zunanja storitev skrbi za otroke. V tem pogledu bo zanimivo preveriti, ali to vendarle zmanjšuje neenakost družinskih obveznosti med spoloma, pod predpostavko, da zunanje storitve predvsem razbremenijo delo žensk. Seveda pa še vedno ostaja nerešen problem, kako spodbuditi večji obseg vključevanja očetov. Poseben glede razmerja družinskega dela v primerjavi s koriščenjem zunanjih storitev je družinski status družin s šolajočimi otroci. V tem obdobju ni več institucionaliziranih skrbniških oblik in podpore. Ali se v tem obdobju delež moških pri sodelovanju pri družinskih opravilih kaj spremeni, kakšen je skupen obseg dela in kako je v primerjavi med državami? Anxo, Franz in Kümmerling (2012) ugotavljajo, da v obdobju starševstva moški znatno manj pogosto zmanjšajo delež zaposlitve kot ženske (posebej v fazi zgodnjega materinstva), s čimer se razkorak med deležem plačanega dela med spoloma poveča. Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar (2014) ugotavljata, da bi kar 47 % staršev želelo, da so vrtci odprti tudi po 16.00, saj zaradi delovnih obveznosti ponje ne utegnejo priti pravočasno.

Tako pri sekundarni analizi kot pri novi kvantitativni študiji očetovstva je pozornost lahko posebej namenjena raziskovanju okoliščin v zvezi s pomenom zaposlitve za posameznika in za družino, ki predstavljajo oviro za večjo vključevanje v družinsko življenje. Zlasti pomembna se nakazuje skrb za preživetje družine in ohranitev ali izboljšanje trenutnega statusa zaposlitve,

iz česar izhaja zahtevnost zaposlitve v pogledu izrabe resursov: časovna (količina in glede fleksibilnosti), prostorska, čustvena, fizična, itd. zahtevnost.

Glede vprašanj ovir večje vključenosti enega od partnerjev v skrb za družino, povezanih z lastnostmi zaposlitve, je smiselno preizkusiti vprašanja neenakega finančnega prispevka v družinski proračun, časovne prilagodljivosti zaposlitve (fleksibilnosti) in tudi po obsegu, se pravi, časovnih zahtev v povezavi z zaposlitvijo (nadure, delo za službo doma). Nekateri od teh vidikov so povezani z identificiranjem specifičnih ovir vključevanja očetov na vodstvenih in vodilnih položajih ter strokovnjakov. Pri teh je izrazit dejavnik odtegotovanja od družine v povezavi z zahtevami in izzivi zaposlitve zlasti glede intenzivnosti dela, izraziteje ponotranjenega odnosa do zaposlitve, izčrpanosti in časovnega obsega dela ter vprašanja pritegotovanja družini v obliki časovne, prostorske fleksibilnosti zaposlitve in prehajanja meja med obema sferama (skrb za otroke na delovnem mestu ipd.).

Raziskava *Working time and work–life balance in a life course perspective* (Anxo, Franz in Kümmerling, 2012) kaže, da se tedenska neplačana obremenitev moških v obdobju očetovstva poveča za 12 ur, medtem ko se neplačana obremenitev žensk poveča za 25 ur, plačana zaposlitev pa se skrajša za 4 ure. 'Percepcija 'idealnega' zaposlenega/e je še vedno vezana na posameznika/co, ki je pripravljen/a delati nadure, sprejeti vsako delo v vsakem trenutku pa četudi ob izjemno kratkih časovnih rokih (Crompton, 2006).

VKLJUČEVANJE V DRUŽINO

Vključevanje v družino obsega različne vidike, ki se lahko med seboj dopolnjujejo ali pa tudi izključujejo. Omenili smo že finančno neenakost v smislu prispevka, skrbi za družinski proračun, kjer je po eni strani tradicionalno večji prispevek moškega, ki se v smislu neenake moči prelije v manj prevzemanja zadolžitev skrbi za družino, po drugi strani pa obstoječa dvojna skrb za delo in družino tudi pri enakomernem prispevku za družino implicira večjo obremenjenost žensk. Tu pomembno vlogo igrajo stereotipi glede delitve dela v gospodinjstvu med spoloma.

Oboje tu omenjeno je mogoče preveriti tako po obsegu kot glede medsebojne povezanosti s podatki iz ISSP modul Družina in spolne vloge, saj so prisotni indikatorji delitve gospodinskih opravil in tudi finančnega prispevka, hkrati pa imamo tudi merjena stališča o spolnih vlogah.

Konflikt in usklajevanje med delom in družino lahko s pomočjo podatkov opazujemo na ravni časovnega usklajevanja in porabe časa za delo in družino (raziskava European Working Conditions Survey, 2010), na ravni uporabe dopusta in začasne prekinitve ali skrajšanja dela zaradi skrbi za družino (evropska Anketa o delovni sili), pa tudi z ocenami glede konflikta med delom in družino ter družino in delom (ISSP). Slednja raven je lahko zanimiva pri ocenjevanju posledic večje ali manjše vključenosti v posamezne sfere. Pri vsem tem nas v prvi vrsti zanimajo razlike glede spolov, nato glede na družinske tipe in pa v povezavi z lastnostmi zaposlitve. Vuga in Juvan (2013) v SV opazita podoben vzorec, značilen za prevladujočo moške organizacije, kot sta ga v računalniških podjetjih zaznali KanjuoMrčela in Černigoj Sadar (2014). Zaposleni (moški) pričakujejo, da bodo družinske obveznosti prevzele partnerke, ob tem pa se sami lahko neovirano posvečajo delu (v vsakem trenutku dneva). Podobno ugotavljata tudi Žakelj in Švab (2009), ki sicer po rojstvu otrok zaznavata višjo stopnjo angažiranosti moških pri družinskih obveznostih, vendar pa so še vedno ženske tiste, ki svoje plačano delo prilagajajo potrebam družine, medtem ko moški to počno le redko oziroma potem, ko opravijo vse delovne obveznosti.

TIPOLOGIJA DRŽAV

Na podlagi literature in obstoječih virov indikatorjev bi bilo za potrebe analize dobro pripraviti pregled držav glede na institucionalne, zakonodajne in druge vidike, ki bi lahko prispevali k razumevanju podobnosti situacij v posameznih tipih držav. Pri tem so pomembne lastnosti glede tipa države blaginje, zaposlitvenih vzorcev in z družinskimi obveznostmi povezanih pravic.

PODATKI

PODATKI SPLETNE ANKETE ODA2015

Glavnina pričujoče analize temelji na posebej za namen projekta zasnovani anketi z naslovom Očetje in delodajalci v akciji, ki je trajala od 12. 3. do 21. 4. 2015 in je zajela očete na ozemlju Slovenije, ki imajo otroke, mlajše od 18 let. Vzorec je priložnostni na podlagi vabil, razposlanih s strani sodelavcev projekta na različne naslove in poštno seznane. Anketa je potekala preko orodja za spletno anketiranje na spletnem naslovu <https://www.1ka.si/admin/survey/index.php?anketa=57961>. K izpolnjevanju ankete je pristopilo 489 očetov, od tega jih je anketo v celoti izpolnilo 383 (78 procentov izpolnjenosti ankete). Vzorec vsebuje tretjino mlajših od 40 let, nekaj čez polovico je fakultetno izobraženih, četrtna jih je iz večjih mest (Ljubljana, Maribor). Večina jih je zaposlenih za nedoločen čas (dve tretjini).

Tabela 1: Porazdelitev demografskih spremenljivk na vzorcu ankete ODA2015 (absolutne in relativne frekvenca) in primerjava z ADS2010 (relativne frekvence, očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let)

Starost	ODA2015		ADS2010
	N	Relativna frekvenca	
do 34	62	17	24
35 do 39	96	26	23
40 do 44	100	27	22
45 in več	106	29	31
Skupaj	364	100	100
Manjkajoči odgovori	125		
Izobrazba			
Srednja ali manj	107	29	77
Fakultetna	267	71	23
Skupaj	374	100	100
Manjkajoči odgovori	115		
Tip zaposlitve			
Zaposlen za nedoločen čas	338	81	68
Zaposlen za določen čas	26	6	6
Podjetnik, samozaposlen	33	8	15
Pogodbeno delo	4	1	-
Delo preko agencije	1	0	-
Nezaposlen	5	1	3
Drugo:	12	3	8
Skupaj	419	100	100
Manjkajoči odgovori	70		

Anketa o delovni sili (ADS 2010) lahko služi za primerjavo in ovrednotenje vzorca, saj zaradi svoje velikosti (celoten vzorec na letni osnovi vsebuje čez 50.000 enot) in kakovosti izvedbe predstavlja mali popis prebivalstva in s tem kriterij za ovrednotenje odstopanj spletnega vzorca od ciljne populacije. Izbrali smo anketi ODA 2015 primerljivo populacijo, to so očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let. Primerjava pokaže minimalna odstopanja po starosti, nekaj manj je najmlajših očetov in nekaj več tistih od 40 do 44 let. Mnogo več kot na populaciji je v vzorcu spletne ankete fakultetno izobraženih (71 % v primerjavi z 23 %, ki jih kaže podatek iz ADS), med tem ko pri tipu zaposlitve vidimo nekoliko večja odstopanja pri zaposlenih za nedoločen čas, ki na spletnem vzorcu za 10 % presegajo populacijske vrednosti, najbolj na račun primanjkljaja podjetnikov, samozaposlenih. Opažene značilnosti vzorca je potrebno imeti pred očmi, ko razmišljamo o zunanji veljavnosti rezultatov v smislu posplošljivosti na celotno populacijo.

Anketa vsebuje preko 100 spremenljivk. Vsebinsko so vprašanja osredotočena okoli različnih vidikov vključenosti očetov pri skrbi za otroke, začnši z poročanjem o izkoriščanju očetovskega dopusta, porabi časa za različna opravila skrbi za otroke in družino, ter vprašanja o pogojih zaposlitve in ugodnostih, ki jih daje organizacija za izboljšanje usklajevanja dela in družine. Zbrani so tudi podatki o partnerkah (materah), namenjeni osvetlitvi družinskih pogojev in delitvi dela pri skrbi za otroke. Posebnost ankete so vprašanja o razlogih za manjše družinsko vključevanje očetov kot pa bi bilo zaželeno, ki jih podajajo anketiranci sami na podlagi presoje lastne situacije. Nekatera od teh vprašanj so tudi odprta in polodprta, se pravi, da anketiranci spontano s svojimi besedami napišejo, kar mislijo.

Podatki so pomembni za prikaz posebnosti položaja očetov v Sloveniji in predstavljajo podlago za bolj učinkovite predloge ukrepov za izboljšanje tega položaja.

Področje usklajevanja dela in družinskega življenja je zajeto tudi v vrsti nacionalnih in mednarodnih študij, katerih mikro podatki se dajo izkoristiti za nadaljnje bolj podrobne analize, osredotočene na posebne populacije, z upoštevanjem različnih relevantnih dejavnikov in z obravnavo specifičnih vidikov in področij usklajevanja, dopolnjevanja oz. konflikta med obema sferama življenja. Navajamo nekaj primerov tovrstnih podatkovnih virov skupaj z oceno njihovega raziskovalnega pomena za dani problem, ki smo ga glede na časovne okvire in interes ekipe za sedaj seveda samo deloma izkoristili. Pregled raziskovalnega potenciala obstoječih podatkov je del projektne aktivnosti, seveda pa bomo analitično v nadaljevanju projekta v čim večji meri smiselno vključevali ta vidik informacij v nadaljnje rezultate projekta,

PODATKI ADS

ADS2005 in ADS2010: Ankete o delovni sili 2005 in 2010 sta zanimivi zaradi dodanega ad hoc modula z naslovom: Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Ta vsebuje spremenljivke o koriščenju in trajanju različnih oblik dopusta ob rojstvu otroka ali oskrbe otroka ali odraslega v gospodinjstvu in o prenehanju dela, krajšega časa in drugih oblik fleksibilne zaposlitve zaradi družinskih obveznosti. Podatki omogočajo spremljanje obsega spremenjenih vzorcev zaposlovanja zaradi prevzemanja skrbi za družinske člane. Podane so tudi ocene glede razpoložljivosti javnih varstvenih storitev. Raziskava vsebuje podatke o možnosti izkoriščanja gibljivega delovnega časa. V glavnem vprašalniku ADS so podrobna vprašanja glede panoge, poklica in statusa zaposlitve in različnih oblik fleksibilnega zaposlovanja, izkoriščanja delovnega časa (nadure, delo ob nedeljah in praznikih ipd.). Podatki

so zbrani za vse člane gospodinjstva, kar pomeni, da se da povezati in primerjati na ravni gospodinjstva oz. na ravni posameznika podatke o zaposlitvenih razmerah očetov, kadar živijo v skupnem gospodinjstvu, njihovem prevzemanju družinskih obveznosti, ter za ostale družinske, skupaj s podatki o sestavi gospodinjstva itd.

Podatki tako predstavljajo edinstveni vir za oceno stanja glede obsega sprememb zaposlitvenih vzorcev in možnosti fleksibilnejših oblik zaposlitve v povezavi z skrbjo za družinske člane tako na ravni posameznika kot znotraj gospodinjstva. Analiza teh razmerij je mogoče izvesti na ravni analitično določenih podvzorcev glede spola, starosti, socialnega položaja in družinskih razmerij in raziskovati vplive posameznih dejavnikov, ki izhajajo iz pogojev zaposlitve ali dejavnikov, ki določajo lastnosti posameznika in gospodinjstva.

Anketa od delovni sili je kontinuirana raziskava, ki jo skladno z letnim programom statističnih raziskovanj izvaja Statistični urad RS. Usklajena je na ravni EU v koordinaciji Eurostata. Velikost vzorca in druge karakteristike izvedbe ankete dosegajo najvišje stopnje kakovosti. Podatki so na voljo za medčasovne primerjave in za mednarodne primerjave med državami EU.

PODATKI SJM IN ISSP

Uvodni analitični del projekta je skozi primerjavo z uveljavljenimi visoko kakovostnimi anketami v potrjevanju razširjenosti fenomena prepletanja dela in družinskih obveznosti in trendov v različnih obdobjih, pri čemer se poleg zgoraj navedenih raziskav lahko črpa tudi iz drugih razpoložljivih virov, tako uradnih kot akademskih (mednarodnih raziskav kakovosti delovnega življenja – EWCS, usklajevanja delovnih in družinskih obveznosti in fleksibilnosti - HWF, raznih uradnih statistik). Za pregled nekaterih vidikov usklajevanja med družino in zaposlitvijo je primerno tudi Slovensko javno mnenje 2011/1: Mednarodna raziskava o okolju (ISSP 2010), zdravju in zdravstvenem varstvu (ISSP 2011), o odnosu delo-družina in psihičnem nasilju na delovnem mestu

Raziskava Slovensko javno mnenje SJM012, SJM032 in SJM932 vključujejo modul Družina in spolne vloge iz ustrezne mednarodne ankete International Social Survey Program, ki sestavljajo mednarodne datoteke ISSP2012, ISSP1994 in ISSP2002. Podatki so zbrani v treh zaporednih časovnih obdobjih, s čimer se odpirajo možnosti spremljanja trendov in ugotavljanja razlik med generacijami.

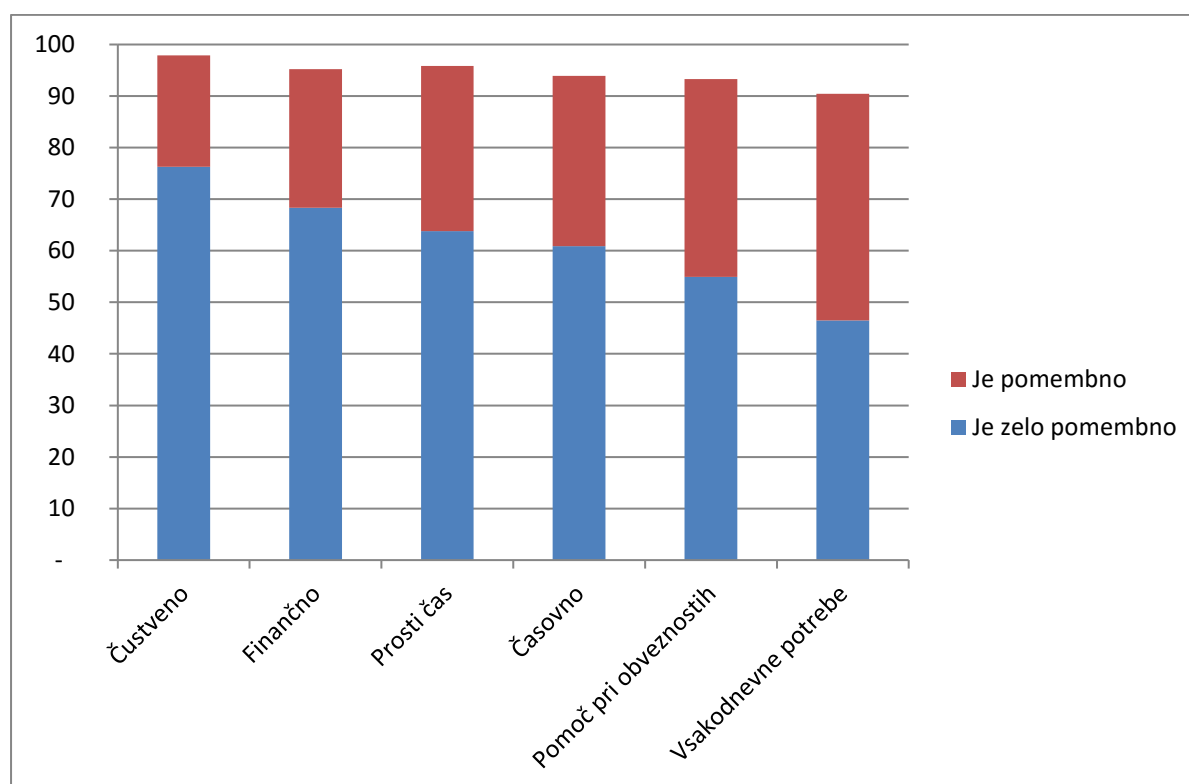
Lastnosti zaposlitve vključujejo ocene zadovoljstva, pogojev dela, stresa na delovnem mestu. Podatki vključujejo spremenljivke o zaposlitvenem statusu posameznika in partnerja in ocene njune zaposljivosti ob možni izgubi zaposlitve, kar so vse okoliščine zaposlitve, ki lahko pomagajo pojasniti odločitve glede aranžmajev kombiniranja dela v službi in družinskih obveznosti. V nekaterih izvedbah raziskave je merjen tudi konflikt med delom in družino ter družino in delom, ki lahko pomaga pojasniti odločitve posameznikov oziraje se na posledice, čemu bodo dajali prednost glede na situacijsko pogojene stroške oz. žrtve ene ali druge sfere. Raziskava je zanimiva za analizo, ker vključuje indikatorje stališč o vlogi spolov v družini in pri delu, ki lahko deloma pojasnijo razlike v navadah, ki izhajajo iz ideoloških in kulturnih razlik. Vprašanja omogočajo merjenje razširjenosti družbenih norm pri sprejemljivosti fleksibilnih oblik zaposlitve oz. njene prekinitve ob prisotnosti otroka različnih starosti. Vključeni so tudi stališča glede usklajevanja različnih vidikov življenja in imeti otroke, mnenja glede plačanega dopusta in njegove dolžine ter o tem, če naj bi bil dopust dolžan vzeti tudi oče oz. ali naj bi ostal doma. Vključena so tudi vprašanja, ki merijo neenakost delitve dela in družbene moči med spoloma v gospodinjstvu, ter obsežen blok spremljajočih spremenljivk, primernih za oblikovanje analitičnih podskupin in vključevanje situacijskih in drugih dejavnikov, primernih za problemsko pojasnjevanje.

Večina spremenljivk, vključenih v raziskave iz serije ISSP, ima dobro podkrepljena konceptualna ozadja in tako predstavljajo ustrezno podlago za preverjanje različnih iz teorij, skladno z uveljavljeno znanstveno literaturo. Tako predstavljajo tudi dobro izhodišče za oblikovanje relevantnih ugotovitev, iz katerih se lahko izpeljejo različni predlogi uvajanja sprememb v institucionalni ureditvi, pri ravnanju delodajalcev in pri stališčih ter presojah posameznikov, ki bi prinesle bolj polno vključevanje očetov v družinsko življenje.

PRIKAZ REZULTATOV

PRIPRAVLJENOST ZA NOVO OČETOVSTVO

Uvodno vprašanje v anketi je bilo namenjeno ugotavljanju preferenc glede podobe očeta pri skrbi za otroka. Na splošno deleži odgovorov Je zelo pomembno in Je pomembno povsod segajo do 90 in več procentov, samo z odgovorom zelo pomembno pa od malo pod polovico do treh četrtin deleža na vzorcu, kar kaže na precejšnjo pripravljenost za vključevanje očetov na vseh področjih skrbi za otroke. Vzorec ankete tako zajema precej angažirane očete, tako da bo zanimivo opazovati, kje se v nadaljevanju pri posameznih področjih kažejo ovire pri uresničevanju želene skrbi za otroke in družino.

Graf 1: Idealna podoba skrbi očeta za otroka po področjih* (procenti odgovorov Je zelo pomembno in Je pomembno)

* Vprašanje Q2a-f, ODA2015: Kako pomembna je za vas kot očeta skrb za družino in otroke na vsakem od naštetih področij? Prosimo vas, da vsako področje posebej ocenite po pomembnosti od 1 do 5, pri čemer je 1 'Sploh ni pomembno', 5 pa 'Zelo pomembno'.; Da finančno skrbim za preživetje družine; Da skrbim za vsakodnevne potrebe pri negi otrok (hrana, oblačenje, osebna higiena...); Da se z otroki igram, ukvarjam pri športu, hobijih...; Da pomagam otroku pri njegovih/njeni h obveznostih (vrtec, šola, krožki, ipd.); Da posvetim čim več časa otrokom; Da nudim čustveno oporo otroku/otrokam.

Tradicionalne družbene predstave kot glavno obveznost očetov opredeljujejo finančno skrb. Na našem vzorcu je ta na drugem mestu, za čustveno skrbjo. Le ta na prvem mestu nakazuje

samopodobo angažiranega očeta, ki je sposoben presegati meje tradicionalno pripisanih osebnostnih spolno pogojenih karakteristik in se je željan vključevati pri čustvenem delu, ki zahteva osebni angažma približevanja otroku in čustvenega odzivanja, ki je pomembno pri razvoju in osebni rasti. Na 3. in 4. mestu po pogostosti sta področji prostega časa in časovne vključenosti, ki obe predstavljata komponenti časovnega angažmaja brez posebnih zahtev po kompetencah. Zadnji dve po pomembnosti sta Pomoč pri obveznostih in Vsakodnevne potrebe, ki obe predstavljata komponento specifičnih veščin in sta po naravi rutinski. Že na ravni idealne podobe se tu vendarle kaže vpetost v vzorec tradicionalne delitve dela v gospodinjstvu.

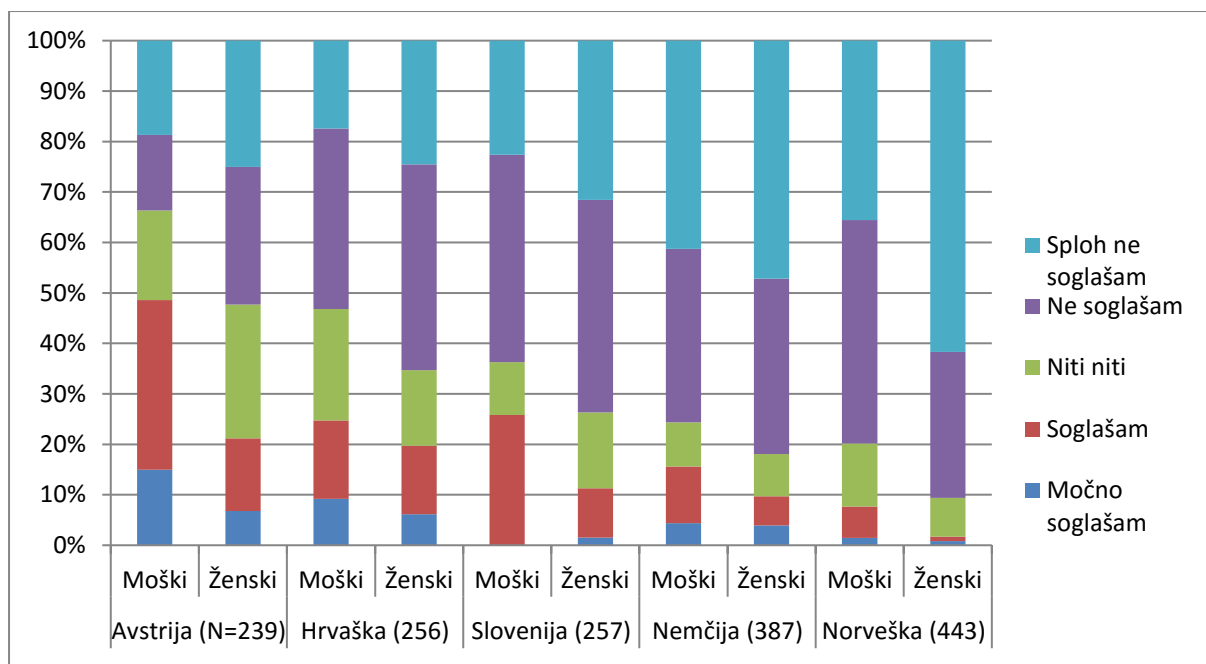
Tabela 2: Idealna podoba očeta po starosti, izobrazbi in starosti najmlajšega otroka (procenti 'Je zelo pomembno')

		čustva	Finance	Prosti čas	časovno	Pomoč obveznosti	Vsakodnevne potrebe
Izobrazba	Poklicna	,60	,73	,53	,47	,47	,27
	Srednja	,80	,75	,69	,71	,65	,53
	Fakultetna	,77	,64	,65	,62	,54	,50
Starost	do 34	,82	,69	,74	,76	,61	,52
	35 do 39	,79	,65	,72	,62	,53	,48
	40 do 44	,70	,67	,65	,66	,57	,46
	45 in več	,79	,65	,54	,54	,55	,50
Najmlajši otrok star do	2	,80	,72	,78	,77	,62	,57
	5	,73	,65	,65	,60	,53	,44
	10	,77	,63	,64	,64	,59	,49
	17	,78	,73	,49	,44	,49	,43
SKUPAJ		,76	,68	,64	,61	,55	,47

ODA 2015

Nekoliko odstopajo od ostalih očetje s poklicno izobrazbo s tem, da razen finančne obveznosti vse ostale ocenjujejo v manjšem obsegu kot zelo pomembne. Novo očetovstvo je vsaj na ravni zelenega nekoliko bolj izrazito povezano s kulturnim kapitalom, ki višji vsaj na splošno pomeni tudi manj izrazito skrb za preživetje. S starostjo očeta večina področij nekoliko izgublja na pomenu, najizraziteje te povezane s časom.

Kar lahko opazimo iz tabele zgoraj je, da med tem ko večina drugih percipiranih očetovskih obveznosti s starostjo otroka izgublja pomen, sta finančna in čustvena opora ohranili na pomembnosti. To lahko pojasnjuje tudi njuno absolutno razširjenost med vsemi področji.

Graf 2: Stališča glede tradicionalne spolne delitve pri finančni skrbi in skrbi za domin družino. Naloga moža v zakonu je, da služi denar, naloga žene pa, da skrbi za dom in družino. (ISSP2012: Izbrana populacija: imajo otroke in z mlajšimi od 18 let živijo v skupnem gospodinjstvu)

Primerjava med državami pokaže, da Slovenski očetje niso med najbolj konservativnimi v Evropi. Deleži soglašanja skupaj z nevtralnim odgovorom gredo od krepko preko polovičnega soglašanja v konzervativno smer v Avstriji, do nekaj pod polovičnega konservativnega stališča na Hrvaškem, pod 40 % v Sloveniji, Nemčija in Norveška pa ima konservativnih očetov le okoli petino. V Avstriji, Norveški in tudi v Sloveniji so opazna nekoliko večja (in statistično značilna) odstopanja med moškimi in ženskami, v smeri sicer povsod prisotne večje ženske podpore enakomernejši delitvi finančne skrbi in vsakodnevne skrbi za družino. Ženske vsaj na ravni stališč o vlogah moške torej na splošno spodbujajo pri večjem angažmaju doma in k enakopravnejšemu pogajanju glede medsebojnih prispevkov. Razumljivo, kot bomo videli v nadaljevanju, so še vedno prisotni tudi predsodki tako med materami kot očeti glede usposobljenosti za različne dejavnosti pri skrbi za otroke in gospodinjstvo.

Tabela 3: Sprememba pri času za službo po izobrazbi in zaposlitvenem položaju

Ali ste službi zaradi družinskih potreb začeli posvečati več ali manj časa, odkar ste postali oče?				Skupaj
Več	Manj	Ni spremembe	N	

		Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	
Izobrazba	Poklicna	7%	20%	73%	15
	Srednja	5%	32%	63%	91
	Fakultetna	6%	39%	55%	264
Družbeni razred 3-mestna klasifikacija	Višji	7%	36%	57%	177
	Srednji	3%	32%	65%	60
	Delavski	4%	37%	59%	27
Tip zaposlitve	Nedoločen čas	6%	33%	61%	333
	Določen čas	9%	57%	35%	23
	Samozaposlen	9%	42%	48%	33
	Ostalo	25%	38%	38%	16
Dela tedensko ur do	35	6%	41%	53%	17
	40	7%	36%	57%	116
	45	7%	36%	57%	199
	50	7%	31%	61%	67
Skupaj		7%	36%	57%	399

ODA 2015

Na začetku smo v anketi spraševali zelo na splošno, ali se je ob prihodu otroka zgodilo kaj od naslednjega: ali so očetje službi zaradi družinskih potreb začeli posvečati več ali manj časa, ali približno enako kot prej. Več časa je opcija, zastopana v do 10%, v nekoliko manjših deležih pri zaposlitvi za nedoločen čas in izrazito zastopana pri 'Ostalih' oblikah zaposlitve, ki so očitno ekstremno izpostavljene prekarnim pogojem in zahtevam. V vzorcu je sicer bilo le 16 enot ostalih zaposlitev, zaradi česar je treba deleže obravnavati z dopuščanjem statistične napake. Fakultetno izobraženi so nagnjeni k skrajševanju časa (39% manj časa v primerjavi z 20% poklicne izobrazbe), kategorija, ki je zaradi običajno bolj izražene intrizične navezanosti na zaposlitev zaradi tega tudi bolj izpostavljena težjemu usklajevanju poklicnih in družinskih ambicij, ki so oboje vrednotene pozitivno, kot zaželeno. Končno je tudi krajši delovni čas lahko posledica odločitve za začasno razbremenitev z dela. Z 41% pri manj časa za zaposlitev malenkost odstopajo od ostalih tisti z manj kot 35 urami zaposlitve na teden.

KORIŠČENJE STARŠEVskega DOPUSTA

Zakonodaja glede možnosti starševskega dopusta se je v zadnjih letih spreminjala, tako da smo pri vprašanjih glede koriščenja različnih možnosti koriščenja očetovskega dopusta (plačani, neplačani) in pa starševskega dopusta upoštevali starost otroka in spraševali samo tiste očete, ki so bili v določenem obdobju glede na starost otroka upravičeni do koriščenja dopusta. Podatki so zbrani za vsakega otroka posebej, kar bi v nadaljevanju projekta lahko uporabili za podrobnejše analize očetovskih starševskih karier. Tu se pri preglednem prikazu rezultatov omejimo na to, če je dotični oče pri kateremkoli od otrok koristil posamezno vrsto starševskega dopusta.

Skupna porazdelitev deležev kaže, da so skoraj vsi (okoli 90%) koristili 15-dnevni plačani očetovski dopust, neplačani očetovski in pa starševski pa manj kot petina očetov. Tu leži ogromen potencial za spodbujanje očetov k večjem izkoriščanju ponujenih možnosti. Začetna izkušnja tako v emocionalnem smislu kot pri pridobivanju starševskih veščin povezanih z vsakodnevno skrbjo za otroke in ostalimi gospodinjskimi opravili, ki si jo očetje pridobijo skozi podaljšani čas, ki ga ob zakonskih možnostih lahko očetje preživijo z otroci, je lahko odlična podlaga za kasnejšo večjo in enakopravnejšo udeležbo pri skrbi za otroka.

Iz pregleda po lastnostih glede družbenega in zaposlitvenega položaja očetov oz. partnerk sledi, da celo pri plačnem dopustu tisti z zaposlitvijo za določen čas in samozaposleni to možnost izkoriščajo v manjši meri kot zaposleni za nedoločen čas. Prekarne zaposlitve kot pravkar omenjene torej predstavljajo tudi manjše privilegije glede ugodnosti očetovskega dopusta. Treba je sicer upoštevati, da so podatki o položaju zbrani za trenutni položaj, med tem so podatki o dopustu retrospektivni. Skrajšani delovni čas (pod 35 ur na teden) in marginalni dohodek (pod 800 eurov) tudi pomenita situaciji, ko je plačani očetovski dopust dostopen v manjši meri. Obratno pa je skrajšani delovni čas spodbujevalna okoliščina pri ostalih dveh vrstah dopusta.

Starševski dopust in neplačani očetovski je nekoliko bolj razširjen med višje izobraženimi, verjetno povezano z večjo osveščenostjo glede enakopravnosti spolov, neplačan dopust pa je deloma povezan z dohodkom in saj višje kot gre po lestvici dohodka tako očeta kot matere, lažje si ga očetje privoščijo. Morebitni ukrepi spodbujanja te vrste dopusta bi torej morali upoštevati možnosti kompenzacij za morebiten izostanek dohodka.

Tabela 4: Deleži korišćenja očetovskega, starševskega dopusta

		Koristil 15 - dnevni plačani očetovski dopust?	Koristil 75 - dnevni neplačani očetovski dopust?	Koristil starševski dopust?
		Delež	Delež	Delež
Izobrazba	Poklicna	1,00	,13	,09
	Srednja	,89	,11	,11
	Fakultetna	,89	,17	,19
Družbeni razred 3- mestna klasifikacija	Mendežerski/visoki uradni/strokovnjaški	,91	,14	,16
	Srednji	,94	,22	,20
	Delavski modri&beli ovratniki	,91	,23	,16
Tip_zaposlitve	Nedoločen čas	,91	,13	,17
	Določen čas	,79	,00	,10
	Samozaposlen	,75	,41	,20
	Ostalo	,50	,11	,18
Sektor zaposlitve	Uprava	,87	,19	,17
	Javni zavod	,91	,18	,08
	Javno podjetje/ v državni lasti	,98	,09	,21
	Privatno podjetje, drugo	,89	,08	,16
Dela tedensko ur do	35	,58	,25	,36
	40	,89	,11	,18
	45	,90	,17	,14
	50	,89	,09	,14
Dela tedensko ur mati do	35	,79	,21	,18
	40	,89	,16	,17
	45	,95	,13	,15
	50	,85	,05	,05
Dohodek	Nič do 800 Eur	,79	,07	,11
	Od 801 do 1100	,92	,12	,13
	Od 1001 do 1400	,90	,15	,19
	Od 1401 do 1700	,91	,27	,16
	Nad 1701	,89	,16	,15
Dohodek partnerka	Nič do 800 Eur	,86	,12	,16
	Od 801 do 1100	,93	,10	,15
	Od 1001 do 1400	,93	,25	,17
	Od 1401 do 1700	,88	,07	,11
	Nad 1701	,86	,24	,22
SKUPAJ		,88 (N=366)	,14 (334)	,17 (385)

Tabela 5: Razlogi zakaj ni uporabil dopusta po posameznih vrstah dopusta (procenti izbranega razloga, vsota različnih razlogov se ne sešteje na 100%) (ODA 2015)

	Zakaj ne 15 - dnevni dopust:	Zakaj ne 75 - dnevni dopust:	Zakaj ne starševski dopust:
Zaradi negotovega položaja v službi	7%	15%	8%
Ker bi trpelo moje delo v službi	19%	31%	15%
Ker delodajalec temu ni bil naklonjen	9%	12%	8%
Ker sodelavci niso bili naklonjeni	1%	4%	2%
Ker si tega finančno nisem mogel privoščiti	22%	64%	31%
Pomembneje da je z majhnim otrokom doma mati	6%	12%	33%
Ker je partnerka temu nasprotovala	0%	2%	7%
Ker nisem vedel	6%	4%	4%
Ker tega dopusta niso vzeli drugi moški	3%	4%	2%

Izstopajoči razlog je pri vseh vrstah dopusta finančni, ki je najbolj očitno prisoten pri neplačanem dopustu (kar 64%), poleg tega, da vprašanci navajajo, da bi lahko trpelo delo v službi (31%). Med bolj razširjenimi razlogi pri starševskem dopustu je razlog, da je pomembneje, da je z majhnim otrokom mati, kar kaže še vedno prisotnost tradicionalne percepcije spolnih vlog.

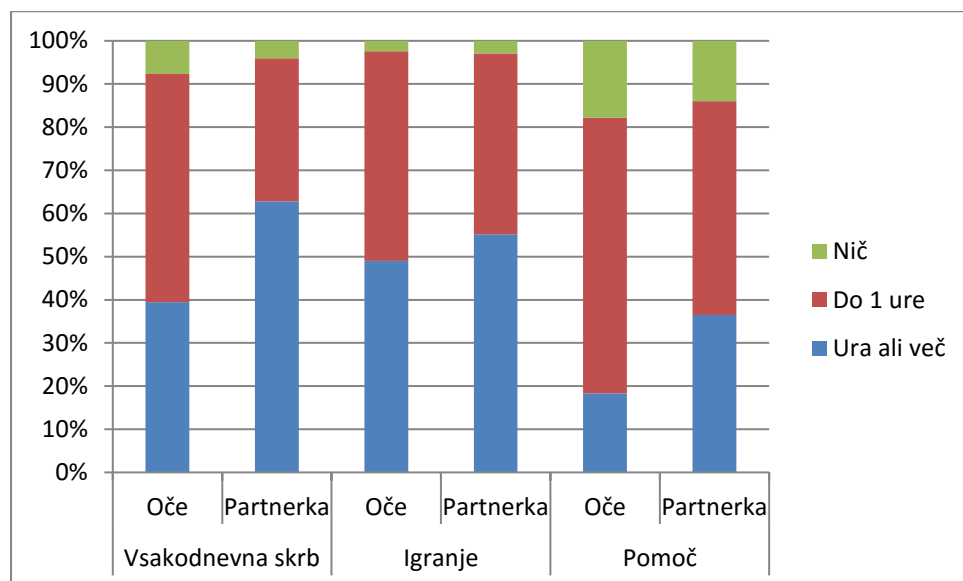
Tabela 6: Koriščenje starševskega dopusta (ADS 2010; Očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let)

		Država						
		AT	DE	IT	NL	SI	CR	HU
Koristil starševski dopust	Ne, ni koristil polnega starševskega dopusta za vsaj en mesec	96%	90%	99%	97%	93%	95%	99%
	Da, koristil za do 3 mesece	1%	6%	1%	2%	4%	4%	0%
	Da, koristil za do 6 mesecev	2%	1%	0%	0%	0%	2%	0%
	Da, koristil za do enega leta	1%	1%	0%	1%	2%	0%	0%
	Da, koristil za več kot eno leto	1%	0%	0%	0%	0%	0%	1%
	Še vedno na dopustu	0%	2%	0%	0%	0%	0%	1%

Po Anketi o delovni sili iz leta 2010 vidimo, da slovenski očetje sicer ne koristijo množično različnih oblik dopusta za več kot en mesec, vendar se v tem ne razlikujejo veliko od očetov v drugih državah po Evropi, saj jih samo nemški očetje nekoliko prekašajo. Dodatna okoliščina seveda je, da pa matere kot privzeto jemljejo in koristijo tako materinski kot v glavnem tudi starševski dopust, s čimer zapirajo možnosti za očete. Glede na to, da je starševski dopust za matere norma in včasih dojet tudi kot privilegij, bi bili smiselni ukrepi za izboljšanje v spodbujanju sočasnega koriščenja starševskega dopusta tako matere kot očeta, npr. z vzajemnim organiziranjem deljenega delovnega časa tako, da bi zagotovili stalno skrb za otroka vsaj enega od staršev. Na ta način bi se olajšala reintegracija mater v delovno okolje, hkrati pa bi dosegli večjo vključenost očetov pri zgodnji skrbi za otroka, ki je pogosto ključna za pridobivanje veččin vsakdanje nege in vzpostavitev primarnega stika z otrokom.

DEJANSKA SKRIB OČETOV ZA OTROKA V GOSPODINJSTVU

Anketirani očetje so v veliki večini vsaj eno uro ali več sodelovali pri skrbi za otroka na vseh področjih, kar kaže na določeno mero vključenosti, pripravljenosti in tudi opremljenosti z veščinami za vsa navedena področja. Največ časa posvečajo igri in prostočasnim aktivnostim, najmanj pa pomoči pri otrokovih obveznostih. Vsakodnevna nega otroka je še vedno v opazno večji meri področje partnerkine aktivnosti, razlika med očetom in partnerko je tu več kot 20%, največja med vsemi področji.

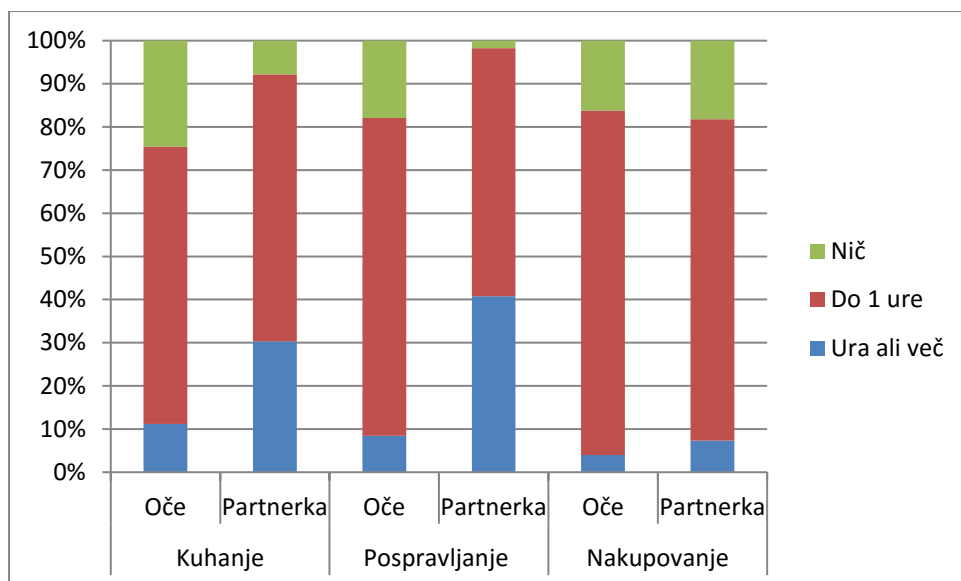

Graf 3: Aktivnosti očetov in partnerk po področjih skrbi za otroka (procenti)

Tabela 7: Področja očetove skrbi za otroke (procenti, skupaj 100%, nič skrbi je izpuščena kategorija) po področjih aktivnega očetovstva (več, manj ali enako aktiven kot partnerka).

Oče:	Aktiven oče: - kuha			- pospravlja			- nakupuje		
Vsakodnevna skrb	manj kot partnerka	enako	bolj	manj kot partnerka	enako	bolj	manj kot partnerka	enako	bolj
do 1 ura	57%	49%	60%	55%	52%	44%	54%	54%	51%
več kot 1 ura	34%	44%	36%	36%	42%	56%	31%	40%	40%
N=	128	141	25	149	130	16	48	198	47
Igranje									
do 1 ura	56%	45%	44%	50%	48%	33%	48%	48%	59%
več kot 1 ura	42%	53%	56%	47%	49%	67%	50%	50%	41%
N=	129	141	25	150	132	15	48	199	46
Pomoč									
do 1 ura	64%	62%	64%	63%	63%	60%	69%	63%	58%
več kot 1 ura	16%	18%	20%	16%	18%	33%	12%	20%	11%
N=	128	137	25	150	126	15	49	193	45

Vključevanje očetov pri aktivni skrbi za otroke je odvisna od specifičnih veščin in spretnosti, ki označujejo aktivnega očeta. Primerjali smo anketirane očete z njihovimi partnerkami in določili aktivnost kot manj, enako ali bolj aktivne od njihovih partneric pri tipičnih gospodinjskih opravilih: kuhanje, pospravljanje in nakupovanje. Zanima nas, katere od veščin predstavljajo prednost pri večjem vključevanju skrbi za otroke? Pokaže se (tabela zgoraj), da najbolj pripomore pri intenzivnejšem vključevanju pri skrbi za otroka (več kot ena ura) aktivnost pospravljanja. In sicer na vsakem od področij vsakodnevne skrbi predstavlja skupina bolj aktivnih očetov za okrog 20% večjo vključenost kot očetje, ki so enako ali manj aktivni na področju pospravljanja (čiščenja, pranja, likanja ipd). Aktivnost kuhanja je druga po pomenu pri spodbujanju skrbi za otroka, nakupovanje pa, kot aktivnost ki predstavlja 'odsotnost', najmanj pomembna pri vsakdanji skrbi za otroka.

Graf 4: Področja gospodinjskih aktivnosti za očete in partnerke

Iz zgornjega pregleda sledi, da bi pri vzgoji aktivnega očetovstva največ pozitivnega učinka dosegli z usposabljanjem za več prispevka pri pospravljanju in podobnih aktivnostih. Pri pospravljanju (čiščenju, likanju ipd.) je tudi največji razkorak med očeti in njihovimi partnerkami. Kar četrtina očetov kaže primanjkljaj, da bi dosegli uro in več dnevnega prispevka na tem področju.

Tabela 8: Delitev gospodinjskih opravil med očetom in partnerko (Podatki ISSP 2012; gospodinjstva z otrokom in starši)

Pospravlja in čisti po stanovanju in hiši						
Spol=	Moški	Avstrija	Slovenija	Hrvaška	Nemčija	Norveška
	pretežno oče	2%	3%	4%	3%	9%
	oba enako	24%	26%	28%	33%	38%
	pretežno mati	74%	71%	68%	64%	53%
	Skupaj	100%	100%	100%	100%	100%
		N= 104	101	150	174	119
Spol=	Ženski	Avstrija	Slovenija	Hrvaška	Nemčija	Norveška
	pretežno oče	6%	2%		1%	1%
	oba enako	17%	24%	13%	14%	28%
	pretežno mati	77%	74%	88%	85%	70%
	Skupaj	100%	100%	100%	100%	100%
		N=100	128	181	183	109
Pripravlja hrano, kuha						
Spol=	Moški	Avstrija	Slovenija	Hrvaška	Nemčija	Norveška
	pretežno oče	2%	9%	8%	11%	21%
	oba enako	21%	21%	24%	25%	39%
	pretežno mati	77%	70%	68%	64%	40%
	Skupaj	100%	100%	100%	100%	100%
		99	126	184	199	106
Spol=	Ženski	Avstrija	Slovenija	Hrvaška	Nemčija	Norveška
	pretežno oče	7%	3%	2%	2%	8%
	oba enako	16%	29%	21%	21%	38%
	pretežno mati	77%	68%	77%	77%	54%
		100%	100%	100%	100%	100%
		203	222	341	386	225

Pospravljanje in čiščenje v nobeni državi ni aktivnost očetov. Norveška odstopa od ostalih držav pri pospravljanju, še bolj pri kuhanju, kjer je samo okoli polovica mater pretežno obremenjenih z opravi kuhanja. Prostora za izboljšave je v vsaki od držav še veliko in tako lahko to ugotovitev jemljemo kot eno odvodil pri oblikovanju ukrepov za večji prispevek očetov pri skrbi za gospodinjstvo: odpravljanje ovir za večjo participacijo, zlasti ovire ki jo

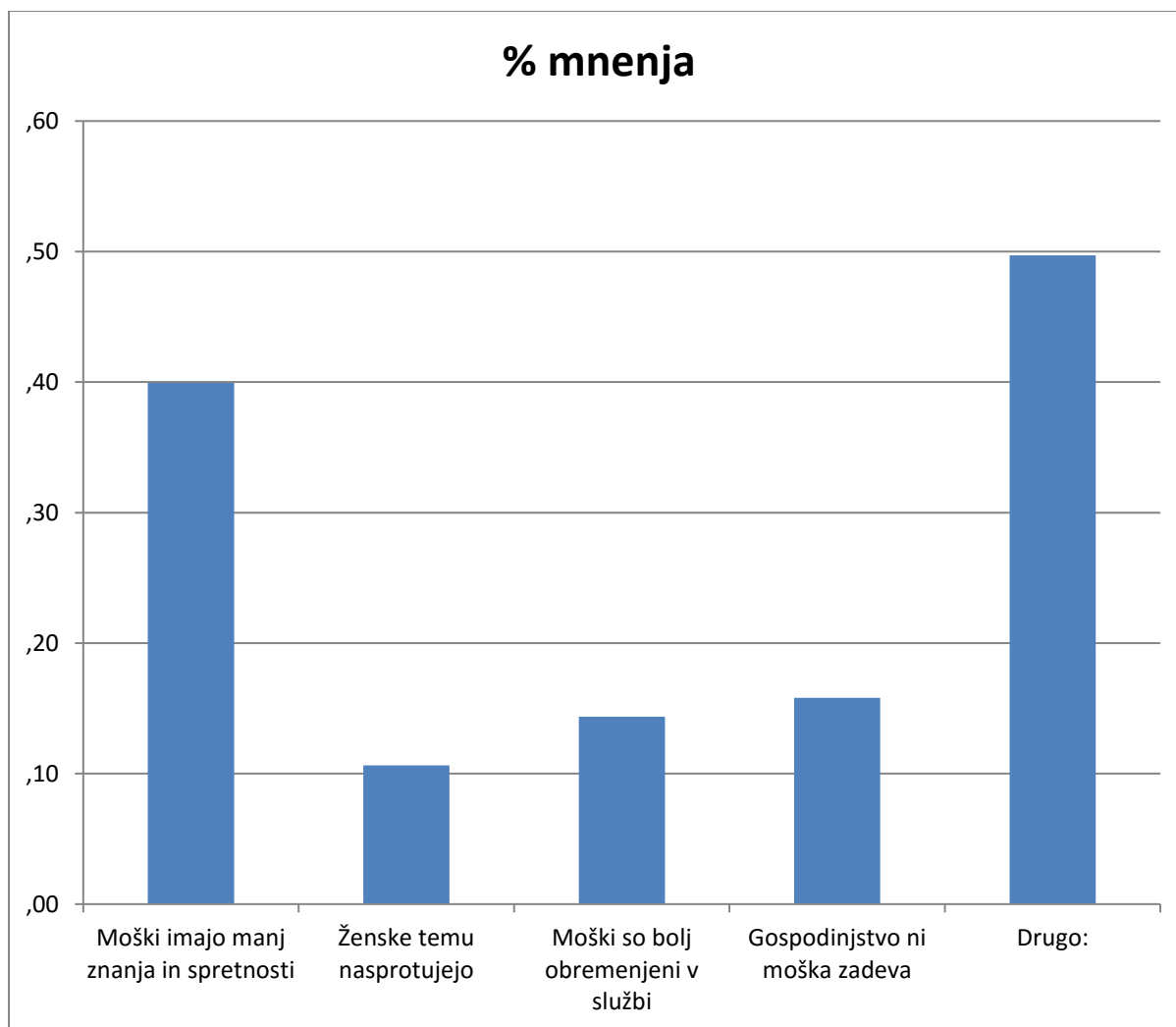
predstavlja dlje trajajoča odsotnost od doma, ter usposabljanje za veščine kuhanja in pospravljanja v vseh oblikah socializacije in prevzemanja spolnih vlog.

Tabela 9: Vpliv števila otrok določene starosti in uram dela na področja očetove in partnerkine skrbi za otroke (Linearna regresija)

	Oče dnevna skrb		Partnerka dnevna skrb		Oče igra		Partnerka igra		Oče pomoč		Partnerka pomoč	
	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t
konstanta	2,15	6,8	2,14	9,6	2,06	7,1	1,90	8,6	1,13	3,6	1,41	5,2
otrok_do_eno	0,19	2,8	0,16	2,1	0,13	2,0	0,16	2,2	-0,17	-2,5	-0,15	-1,6
otrok_do_5	0,15	2,9	0,16	2,9	0,12	2,4	0,18	3,3	0,04	0,8	0,04	0,5
otrok_do_11	0,07	1,6	0,05	1,0	-0,03	-0,9	-0,05	-1,1	0,13	3,1	0,17	3,0
otrok_do_18	-0,14	-2,8	-0,13	-2,3	-0,05	-1,0	-0,15	-2,6	0,15	3,1	0,04	0,5
Ur dela oče	-0,16	-3,0			-0,11	-2,2			-0,04	-0,8		
Ur dela partnerka			-0,12	-3,1			-0,08	-2,1			-0,05	-1,2
r2	0,12		0,13		,06		,15		,09		,07	

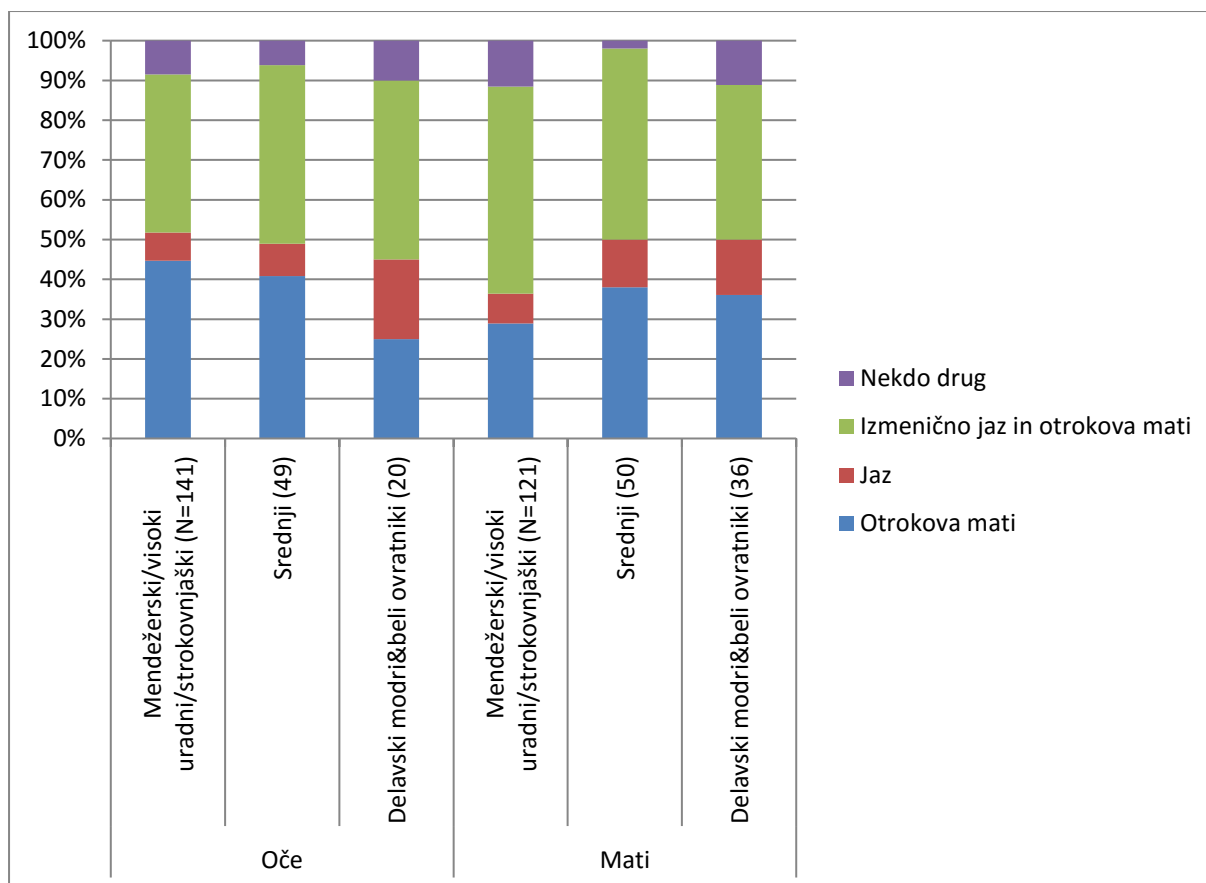
Potrdi se domneva, da so področja skrbi za otroke odvisna od družinske situacije, ki jo označuje število otrok določene starosti. Več kot je mlajših otrok v gospodinjstvu, več je tudi očetove in partnerkine dnevene skrbi in pa udeležnosti pri igri. Obratno je udeležba pri pomoči pri otrokovih obveznostih odvisna od števila šoloobveznih otrok. Očetje so nekoliko bolj odzivni pri pomoči in pri igri kot partnerke, ko gre za pristnost v starosti med 11 in 18 let. Očitno sta ti dve področji in pa vključenost pri skrbi za starejše otroke bolj domena očetovske vloge, skrb za male otroke in njihovo nego pa je še vedno bolj na strani mater.

Upošteva je družinsko situacijo se pokaže, da je tako pri očetih kot pri partnerkah daljši delovnik najbolj zaviralen dejavnik prav pri vsakodnevni skrbi za otroka. Skupaj ti dejavniki vodijo k sklepu, da je glede na to, da je prostor izboljšave vključenosti pri vsakodnevni skrbi za očete v izenačevanju trajanja delavnika, saj ženske, kot kažejo podatki, porabijo nekoliko manj časa za delo.

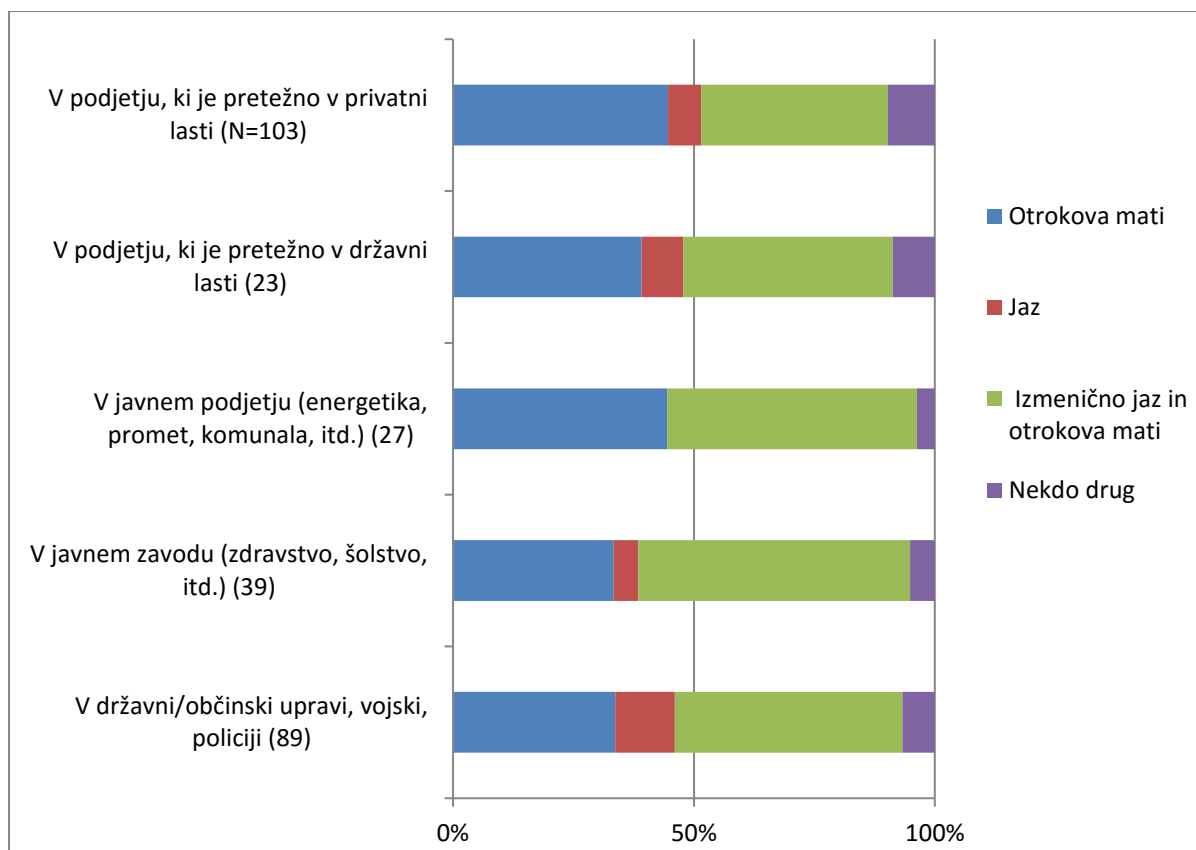
Graf 5: Porazdelitev mnenj glede razlogov, 'da v Sloveniji moški opravijo manj gospodinjskih opravil kot ženske'.

Med razlogi, ki so bili ponujeni v razmislek glede delitve dela v gospodinjstvu, izstopa mnenje o pomanjkanju kompetenc. Četudi je vprašanje postavljeno sociotropno, ga v kontekstu naše raziskave lahko interpretiramo tudi kot oceno lastne usposobljenosti za sodelovanje pri gospodinjskih opravilih nasploh. Naslednja najbolj razširjena kategorija je ocena, ki kaže na tradicionalno ukoreninjenost spolne delitve dela v gospodinjstvu, ki pa dosega samo okoli 15% izraženega mnenja. Med odprtimi odgovori na trditev 'Drugo' se pojavljajo zelo različni razlogi od priznavanja 'lenobe' do zanikanja, da bi bilo takšno stanje sploh resnično in izražanja pripravljenosti in nuje sodelovati v gospodinjstvu, pa tudi navajanje razlogov, da ženske nasprotujejo zaradi tega ker 'Ženske nimajo potrpljenja z ne dovolj sposobnimi moškimi in raje stvari naredijo same, namesto da bi pustile, da se možje izurijo s prakso', kar kaže ostanke patriarhalne mentalitete pri ženskah.

Graf 6: Skrb za bolnega otroka glede na družbeni razred očeta in matere

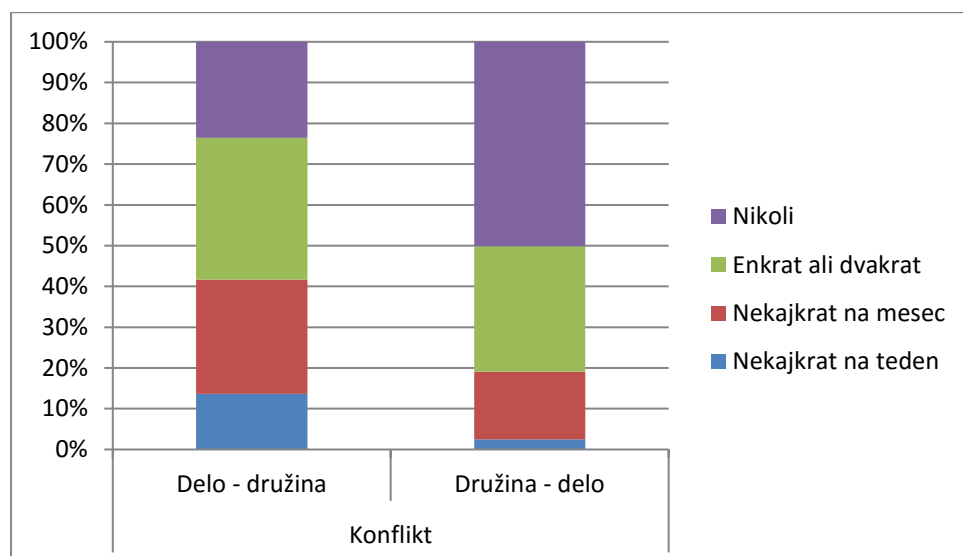
Iz pregleda v zgornjem grafu je značilno, da so očetje v največjem deležu pripravljeni poskrbeti za otroke v delavskem modrem ali belem ovratniku, obratno pa je največji delež prepuščanja skrbi otrokovi materi med Menedžerskimi in ostalimi poklici v višjem družbenem razredu. Tu verjetno nastopata oba momenta, povezana z razrednim položajem, namreč po eni strani pomeni odsotnost z dela relativno manjšo izgubo v dohodkovnem smislu za nižje položaje, po drugi strani pa je za višje položaje značilen deloholizem in drugi vidiki, ki delajo zaposlitev privlačno in pogojujejo večje vztrajanje pri odsotnosti od skrbi za otroke. Zanimivo je tudi opazovati, da se tovrstni vzorec ne ponovi v smeri vplivanja družbenega razreda mater, saj je pri najvišjem razredu mater izstopa vzorec izmenične prisotnosti pri skrbi za otroka namesto prevladujočega deleža očeta. Kot realistični cilj v izenačevanju odgovornosti partnerjev za bolne otroke iz situacije prevladujoče nosilnosti bremena na ženski strani se tako nakazuje izenačevanje v smislu izmenične odgovornosti, ki se uveljavlja pri materah višjega razreda. Obenem pa se potrjuje ena od osnovnih predpostavk projekta, da je menedžerskemu in na splošno višjemu razredu potrebno posvetiti posebno pozornost pri iskanju možnosti odklopa od dela in zagotavljanju večje prisotnosti doma in s tem možnosti večje oz. enakopravnejše skrbi za otroka.

Graf 7: Skrb za bolnega otroka glede na sektor zaposlitve očeta

Pri skrbi za bolnega otroka, ki je po svoji logiki povezana z odsotnostjo zdela, je zanimivo primerjati različne sektorje zaposlitve očeta. Tudi pri tej dejavnosti znotraj skrbi za otroke v gospodinjstvu v smislu nega in vsakodnevne skrbi tako kot pri vsakdanji skrbi in negi otroka nasploh, prevladujejo matere. Se pa delež izključne materine skrbi najbolj izrazito pokaže pri podjetjih (najprej privatnih, nato v javni lasti ter javnih), najmanj pa v javnih zavodih in v službah državne ali občinske uprave. Predstavljanje možnosti za večji moški prispevek pri skrbi za bolne otroke naj se torej, skladno z zgornjimi ugotovitvami, usmeri na vse podjetniško obarvane sektorje, zlasti tja, kjer so možnosti omejene.

ZNAČILNOSTI ZAPOSLOTITVE IN USKLAJEVANJE DELA IN DRUŽINE

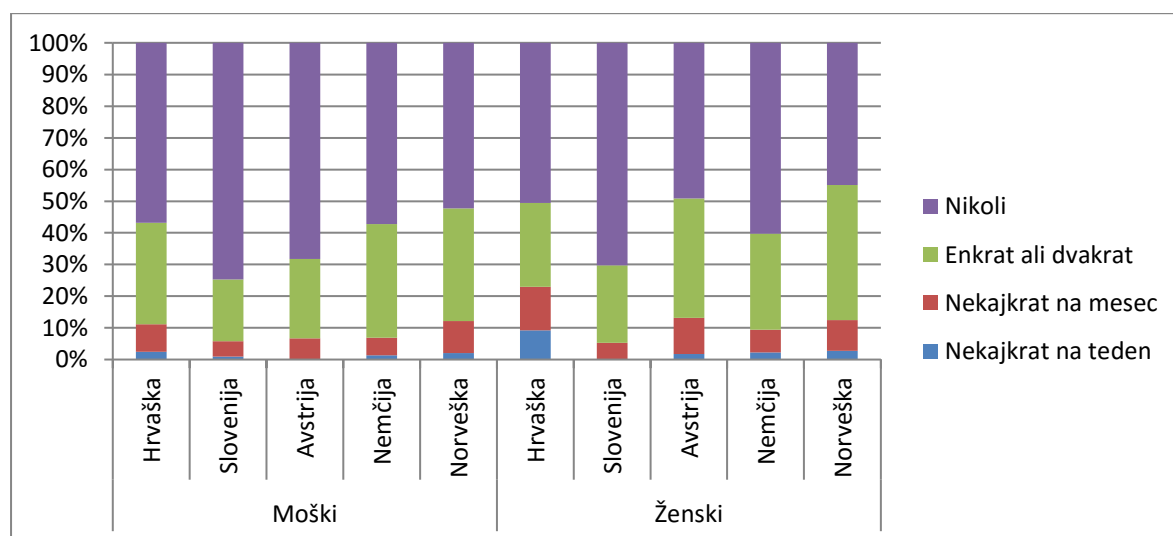

Graf 8: Primerjava konflikta delo – družina* in družina – delo**.

* Kako pogosto se vam je v obdobju zadnjih treh mesecev zgodilo kaj od navedenega? Q62a Zaradi službenih obveznosti sem bil pretrujen, da bi lahko za otroka/ke poskrbel tako, kot bi želel.

** Q62b Zaradi skrbi za otroka/ke sem bil pretrujen, da bi lahko dobro opravljal svoje službene obveznosti.

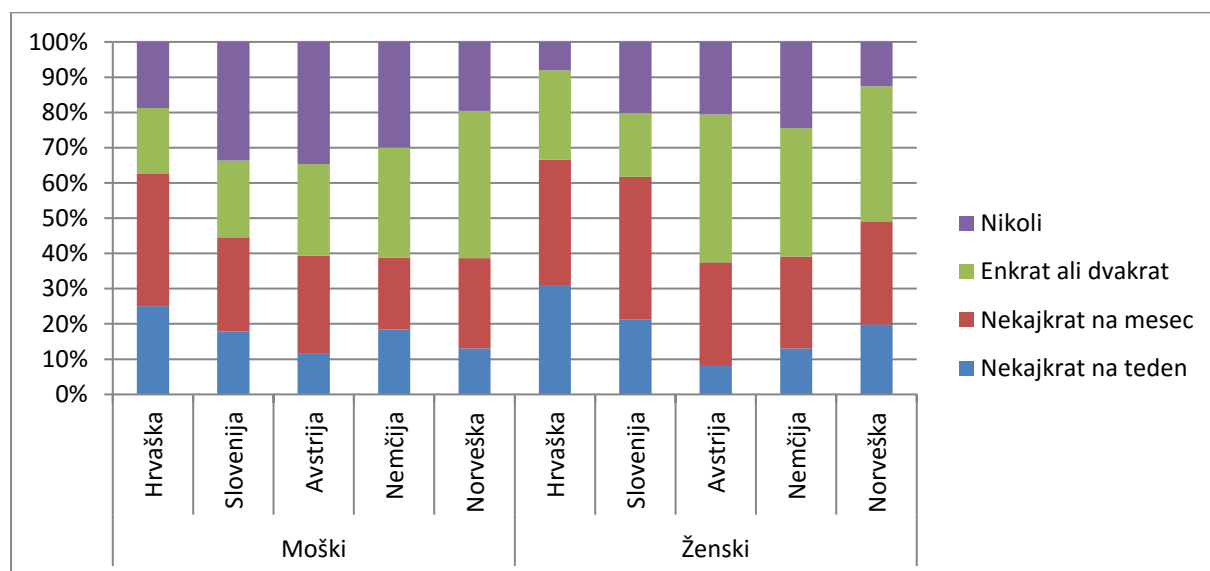
Tudi v anketi Očetje in delodajalci v akciji se potrjuje običajno opaženo značilnost za očete, namreč, da je konflikt med delom in družino bolj pogost kot obratno. Več kot 10% očetov prvega občuti nekajkrat na teden, ter samo okoli 20% nikoli, v primerjavi z okoli polovice, ki nikoli ne občutijo konflikta med družino in delom. Očetje imajo na prednostnem seznamu dolžnosti sicer oboje, in delo in družino, ob tem da je prisila izpolnjevanja obveznosti na delu prevladala, udeležba pri skrbi za otroke je manjša kot bi bilo željeno in to vodi v stres.

Graf 9: Konflikt družina – delo po državah.

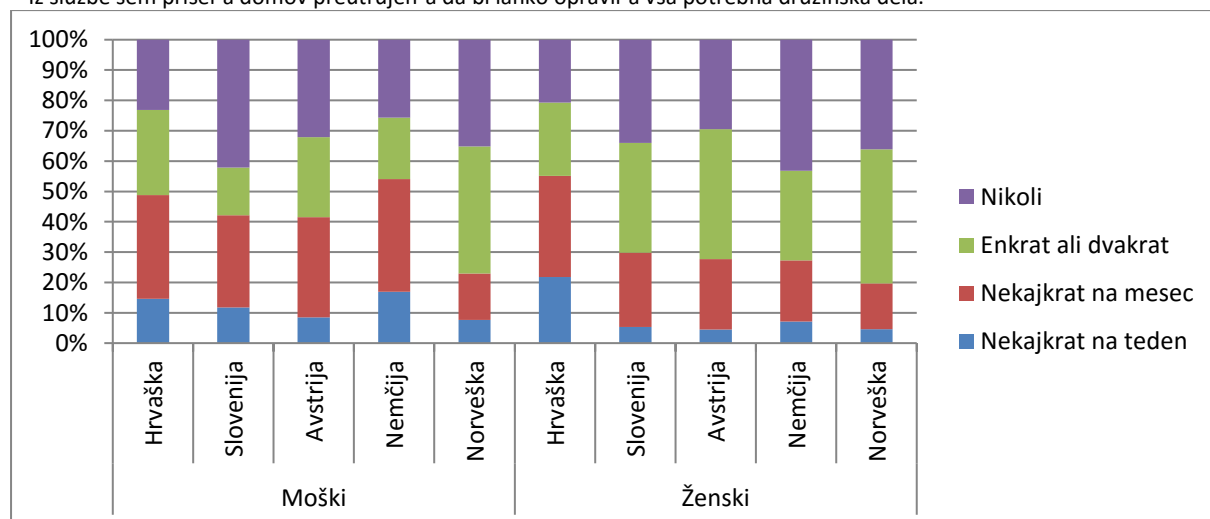
* V službi sem se težko zbral-a zaradi družinskih obveznosti.

Pri obremenjenosti v službi zaradi družinskih obveznosti Slovenija izstopa tako pri moških kot ženskah po nizki obremenjenosti, dve tretjini poročata, da nikoli ne čutijo tovrstnega konflikta. Razlike med moškimi in ženskami niso tako zelo velike, nekje znotraj obsega 10%. Sicer pa se v nadaljevanju potrjuje zgoraj omenjena zakonitost o večji izpostavljenosti družine zaradi dela kot obratno. Razlago za poseben položaj Slovenije bi bilo mogoče iskati pri večji razpoložljivosti zunanjih javnih storitev skrbi za otroke.

Graf 10: Konflikt delo družina (preutrujenost) (ISSP2012: Izbrana populacija: imajo otroke in z mlajšimi od 18 let živijo v skupnem gospodinjstvu)

* Iz službe sem prišel-a domov preutrujen-a da bi lahko opravil-a vsa potrebna družinska dela.

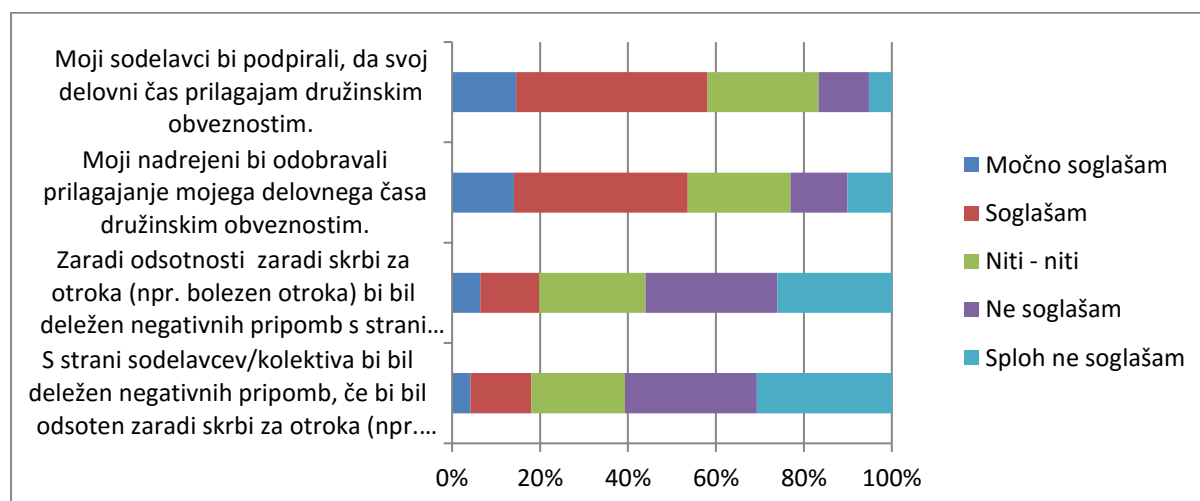

Graf 11: Konflikt delo družina (čas za službo) (ISSP, pari ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroci).

* Težko sem izpolnil-a svoje obveznosti, ker sem preveč časa porabil-a za službo.

V Sloveniji je v primerjavi z drugimi državami med očeti nekoliko večji delež teh, ki nikoli ne čutijo težav pri opravljanju družinskih obveznosti zaradi službe tako iz razlogov preutrujenosti (okoli 30%) kot zaradi prevelike porabe časa za službo, obenem pa je okoli 20 % tako moških kot žensk, ki te težave občutijo nekajkrat na teden. Po slednji plati je delež preobremenjenih večji samo še na Hrvaškem. Podobno je tudi pri navajanju ovire porabe časa za službo, ki je nikoli ne občuti okoli 40 %, vsaj nekajkrat na mesec pa približno enak delež. Konflikt med delom in družino je sicer povezan tako z zahtevnostjo službe kot z zahtevnostjo gospodinjkega in družinskega udejstvovanja. Razlika med moškimi in ženskami v Sloveniji največja, kar je verjetno posledica hkratne preobremenjenosti žensk z gospodinjstvom in službo. Sklenemo lahko, kar je relevantno za našo raziskavo, da je problem preobremenjenosti zaradi službe pri družinskih opravilih prisoten več kot pri polovici populacije očetov, kar velja za vse opazovane države, obenem pa je nekoliko večji delež kot drugod teh, ki te probleme občutijo pogosteje.

MOŽNOSTI PRILAGAJANJA DELOVNEGA ČASA DRUŽINSKIM OBEZNOSTIM

Graf 12: Odnos nadrejenih in sodelavcev v primeru, če bi potrebovali prilagajanje delovnega časa.

Sodelavci bi v večji meri podpirali in v manjši meri pripominjali v situacijah, ko bi očetje potrebovali prilagajanje delovnega časa družinskim obveznostim. Vendar kljub temu da večina ne pričakuje problemov, obstaja približno petina očetov, ki bi bili izpostavljeni pripombam s strani nadrejenih oz. se ne bi mogli opreti na sodelavce. Ta dva deleža predstavljata ciljno skupino za iskanje možnosti ukrepov izboljševanja situacije za zaposlene očete, ki jih želimo razviti v okviru projekta ODA.

Tabela 10: Možnosti prilagajanja dela zaradi družinskih obveznosti po lastnostih zaposlitve

		Ali si lahko vzamete dela prost dan zaradi družinskih obveznosti (izven plačanega dopusta ali bolniške odsotnosti)?			Skupaj
		Običajno lahko	Izjemoma	Nimam te možnosti	N
		Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	N
Družbeni razred	Menedžerski/visoki	46%	33%	21%	179
3- mestna	uradni/strokovnjaški				
klasifikacija	Srednji	61%	27%	12%	59
	Delavski	41%	24%	34%	29
Tip zaposlitve	Nedoločen čas	52%	30%	18%	328
	Določen čas	64%	12%	24%	25
	Samozaposlen	73%	27%	0%	30
	Ostalo	55%	9%	36%	11
Sektor zaposlitve	Uprava	47%	30%	22%	112
	Javni zavod	44%	31%	25%	48
	Javno podjetje/ v državni lasti	55%	31%	14%	64
	Privatno podjetje, drugo	60%	24%	16%	134
Dela tedensko ur do	35	75%	6%	19%	16
	40	55%	26%	18%	114
	45	52%	27%	21%	197
	50	55%	39%	6%	67
Dohodek	Nič do 800 Eur	52%	21%	28%	29
	Od 801 do 1100	46%	32%	22%	63
	Od 1001 do 1400	51%	33%	15%	111
	Od 1401 do 1700	49%	26%	25%	57
	Nad 1701 Eur	63%	27%	10%	71
Skupaj		53%	29%	18%	331

ODA 2015

Jemanje prostega dne je povezano z večjo avtonomijo zaposlitvenega položaja in pa v zahtevnosti zaposlitve glede razpoložljivosti. Tako višji razred, ki je sicer avtonomen, v manjši meri lahko prosto razpolaga z prostimi dnevi kot pa srednji razred. Na dnu pri avtonomiji je delavski razred. Tako se potrjuje izhodiščna strategija projekta, da sta ti dve ciljni skupini, vsaka sicer zaradi svojih razlogov, izpostavljeni omejitvam pri možnostih izpolnjevanja družinskih obveznosti. Samozaposleni so tu seveda na videz privilegirani, saj lahko prosto razpolagajo s svojim časom. Seveda pa položaj samozaposlenih v Sloveniji v veliki meri spada v prekarno obliko zaposlovanja, izpostavljeno mnogim drugim omejitvam. Tudi zaposleni v privatnih podjetjih poročajo o boljših možnostih jemanja prostega dne zaradi skrbi za bolnega

otroka kot pa npr. v upravi in javnih zavodih. Tam so zaposlitve bolj pogosto vezane na časovno določene uradne ure in druge vnaprej določene urnike opravljanja storitev, kjer pa morda obstaja premalo možnosti za nadomeščanja in zamenjave.

Tabela 11: Možnosti časovnega prilagajanja delovnega časa po tipu zaposlitve in razrednem položaju (ADS 2010; Očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let)

		Zaposlitev za		ESeC Razredni poklicni položaj			
		Nedoločen čas	Določen čas	1&2 Mendežerski /visoki uradni/stroko vnjaški	3&6 Višji modri&beli ovratnik	7 Nižji storitveni, prodajni, uradniški	8&9 Nižji tehnični in rutinski
Gibljev delovni čas	Točno določen čas prihoda in odhoda	62%	72%	41%	61%	76%	81%
	Gibljev čas	16%	10%	29%	16%	7%	5%
	Dnevno določeno število ur z nekaj prilagoditvami tekom dneva	17%	14%	22%	19%	15%	12%
	Ni formalnih omejitev	3%	3%	6%	3%	1%	1%
	Drugo	1%	1%	2%	1%	1%	1%
Lahko vzame prost dan zaradi družinskih obveznosti	Načeloma lahko	35%	27%	44%	39%	29%	25%
	Samo izjemoma	24%	22%	23%	22%	27%	25%
	Ne	41%	52%	32%	39%	44%	50%

Zgornjih ugotovitev ne moremo povsem potrditi tudi na podlagi rezultatov Ankete o delovni sili. Tu se pokaže, da ima najvišji poklicni položaj vendarle največje možnosti prilagajanja delovnega časa in tudi načelne možnosti jemanja prostega dne, z zadržkom da je realizacije te možnosti pogosto omejena zaradi drugih razlogov, povezanih z intrizičnim odnosom do zaposlitve. Drugače pa se na drugi skrajnosti razrednega položaja potrdi zgornja ugotovitev v celoti, saj sta oba najnižja družbena razreda tudi najbolj omejena pri razpolaganju z dnevnim delovnim časom in prostimi dnevi.

Hkrati se na večjem in bolj reprezentativnem vzorcu ADS potrdi nekoliko slabša pozicija, povezano s prekarnim statusom zaposlitve za določen čas. Za deset procentov več jih je med

zaposlenimi za določen čas teh, ki imajo točno določen čas prihoda, ter teh, ki si ne morejo vzeti prostega dne, v primerjavi z ostalimi.

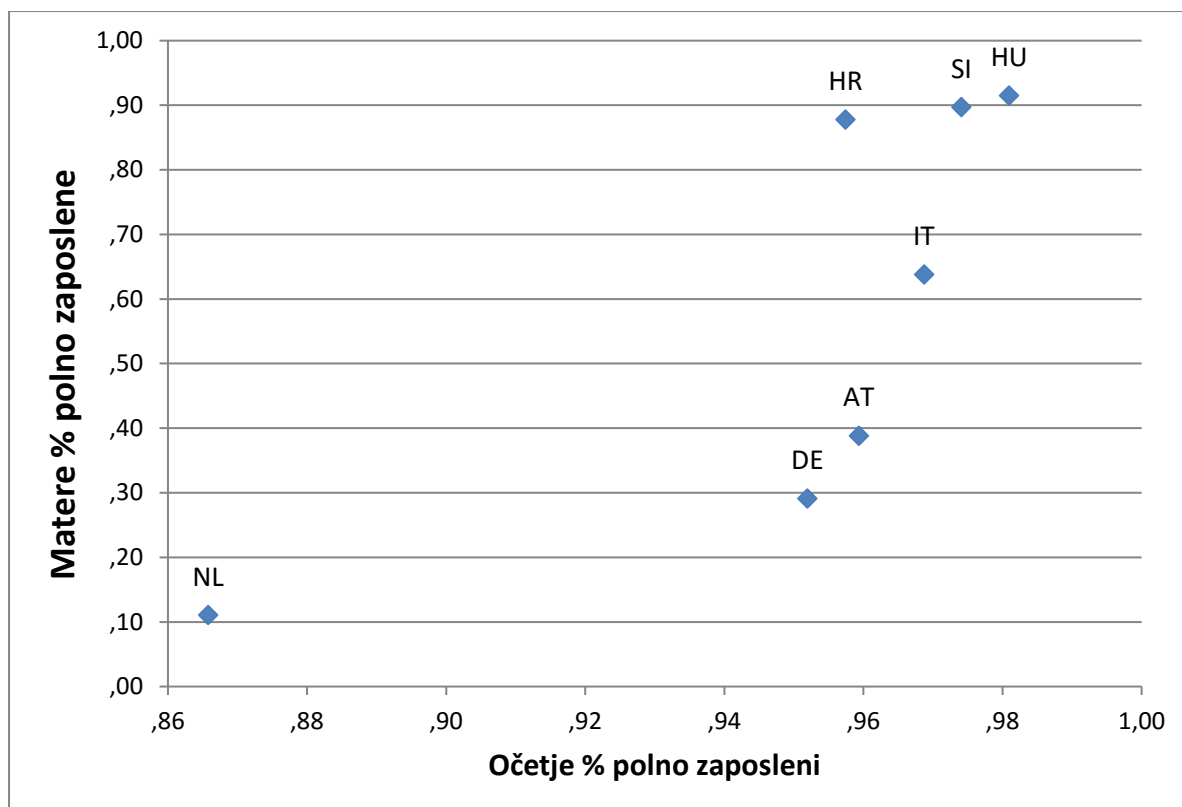
Tabela 12: Možnosti časovnega prilagajanja delovnega časa po državah (ADS 2010; Očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let)

		Država						
		AT	DE	IT	NL	SI	CR	HU
Gibljev delovni čas	Točno določen čas prihoda in odhoda	59%	55%	64%	71%	84%	92%	92%
	Gibljev čas	23%	29%	1%	10%	9%	2%	3%
	Dnevno določeno število ur z nekaj prilagoditvami tekom dneva	8%	11%	31%	13%	4%	4%	3%
	Ni formalnih omejitev	10%	2%	4%	4%	2%	1%	2%
	Drugo	0%	2%	0%	2%	1%	1%	0%
Lahko vzame prost dan zaradi družinskih obveznosti	Načeloma lahko	82%	29%	33%	51%	47%	12%	8%
	Samo izjemoma	15%	23%	33%	9%	20%	35%	18%
	Ne	3%	48%	34%	40%	33%	53%	73%

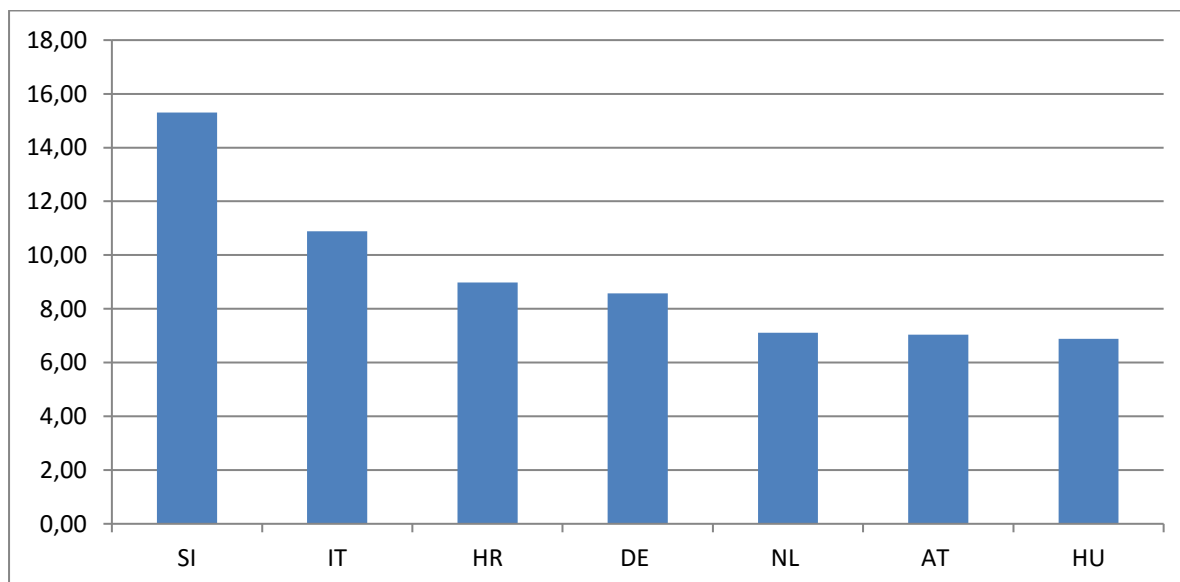
Prilagajanje delovnega časa je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami še vedno dokaj omejeno, so pa slovenski očetje dokaj prosti pri jemanju prostega dne zaradi družinskih obveznosti, saj samo tretjina kar je skoraj najmanj med vsemi državami ne more jemati prostega dne.

ZAPOSILITEV S SKRAJŠANIM DELOVNIM ČASOM

Zaposlitev s skrajšanim delovnim časom je v Sloveniji skoraj neobstoječa, saj je čez 90% partnerk in skoraj 100% očetov zaposlenih za polni delovni čas. Skupina postsocialističnih držav si je v tem podobna, potem pa si ostale države sledijo po hitrem upadu deležev mater, ki so polno zaposlene, z deleži razširjenosti očetov v istem zaporedju od Italije do Nizozemske, s tem da skrajnost pri očetih predstavlja Nizozemska z vsega 15% zaposlenih za krajši delovni čas (v primerjavi z 90 % mater).

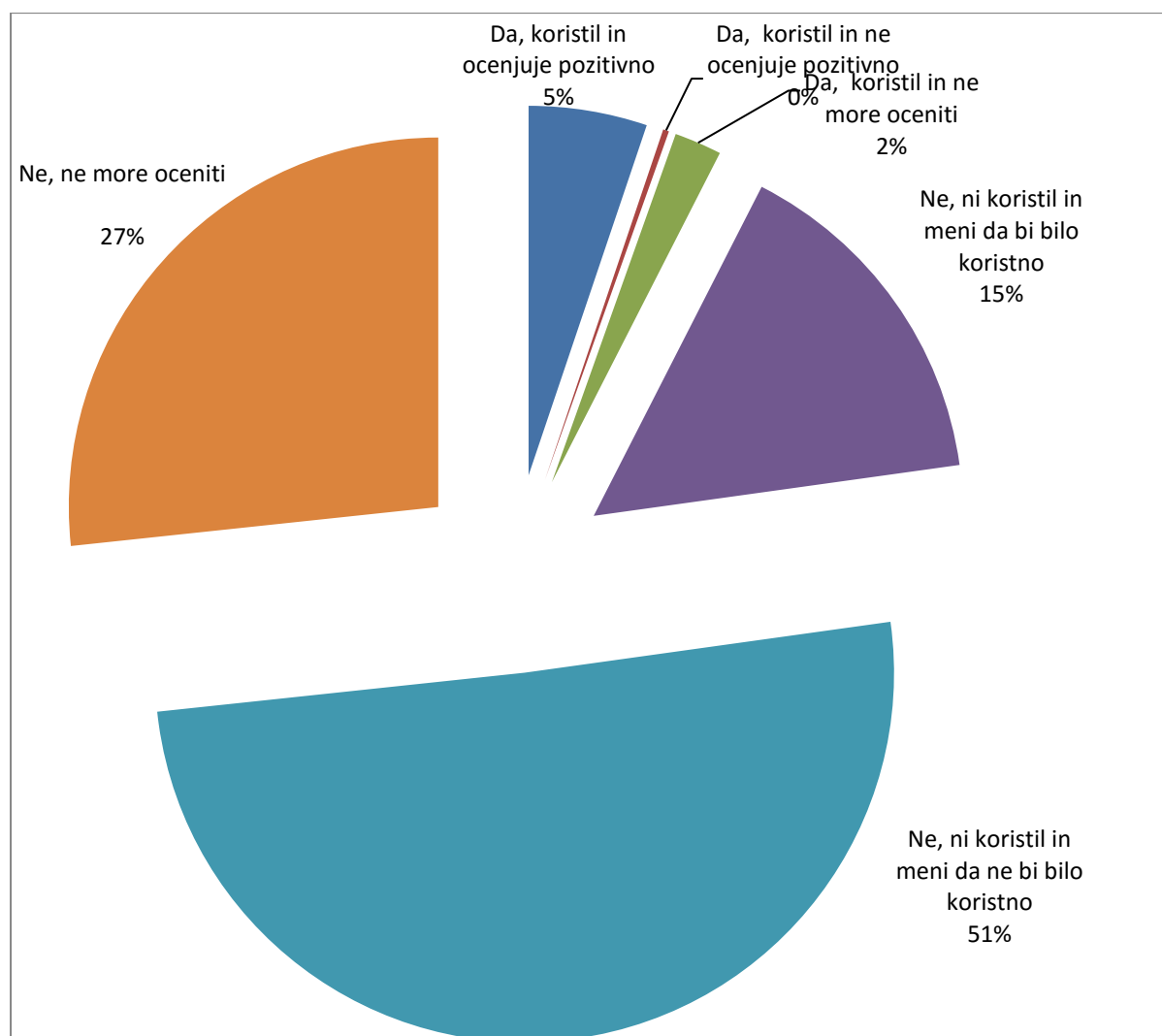

Graf 13: Deleži polno zaposlenih (razlika so zaposleni s skrajšanim delovnim časom) po državah (ADS 2010 (Očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let in njihove partnerke)

Graf 14: Povprečje ur ki jih najmlajši otrok v gospodinjstvu preživi v varstvu na teden po državah (ADS 2010 (Očetje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z otroki, ki so mlajši od 18 let in njihove partnerke)

Zgornji graf kaže dejansko uporabo plačanega varstva oz. šolskega podaljšanega bivanja, ki v Sloveniji krepko presega (za 5 ur na teden več kot je povprečje, okoli 9 ur na teden) ostale države. Prva in druga ugotovitev skupaj potrjujeta, da je v Sloveniji skrb za mlajše otroke v prevladujoči meri institucionalizirana, deloma naslonjena tudi na stare starše, ter za skrb za novorojene otroke pravica do porodniškega in starševskega dopusta. Obenem pa prevladuje norma polne zaposlenosti tako za matere kot za očete.

Slika 1: Zaposlitev za skrajšani delovni čas v času, odkar ima otroke in ocena osebnega in družinskega pozitivnega vpliva oz. hipotetične koristi.

Posebno pozornost smo v anketi ODA 2015 namenili pregledu možnosti, da se za izboljšanje družinskega vzdušja in z njim povezanega osebnega zadovoljstva izkoristi zaposlitev za skrajšani delovni čas. Le zelo majhen del očetov je to možnost v času odkar ima otroke kdajkoli izkoristil, vendar pa večina med njimi ocenjuje to kot pozitivno izkušnjo, le eden kot negativno. V tem prevladujočem deležu pozitivne izkušnje se gotovo kaže, da obstaja potencial za

izboljšanje splošnega položaja družinskega življenja, seveda, če bi to možnost tudi bolj izkoristili. Prostor za izboljšave je zlasti pri 15% očetov, ki ocenjujejo, da bi bilo za njih in družino lahko koristno uporabiti možnost zaposlitve za krajši čas.

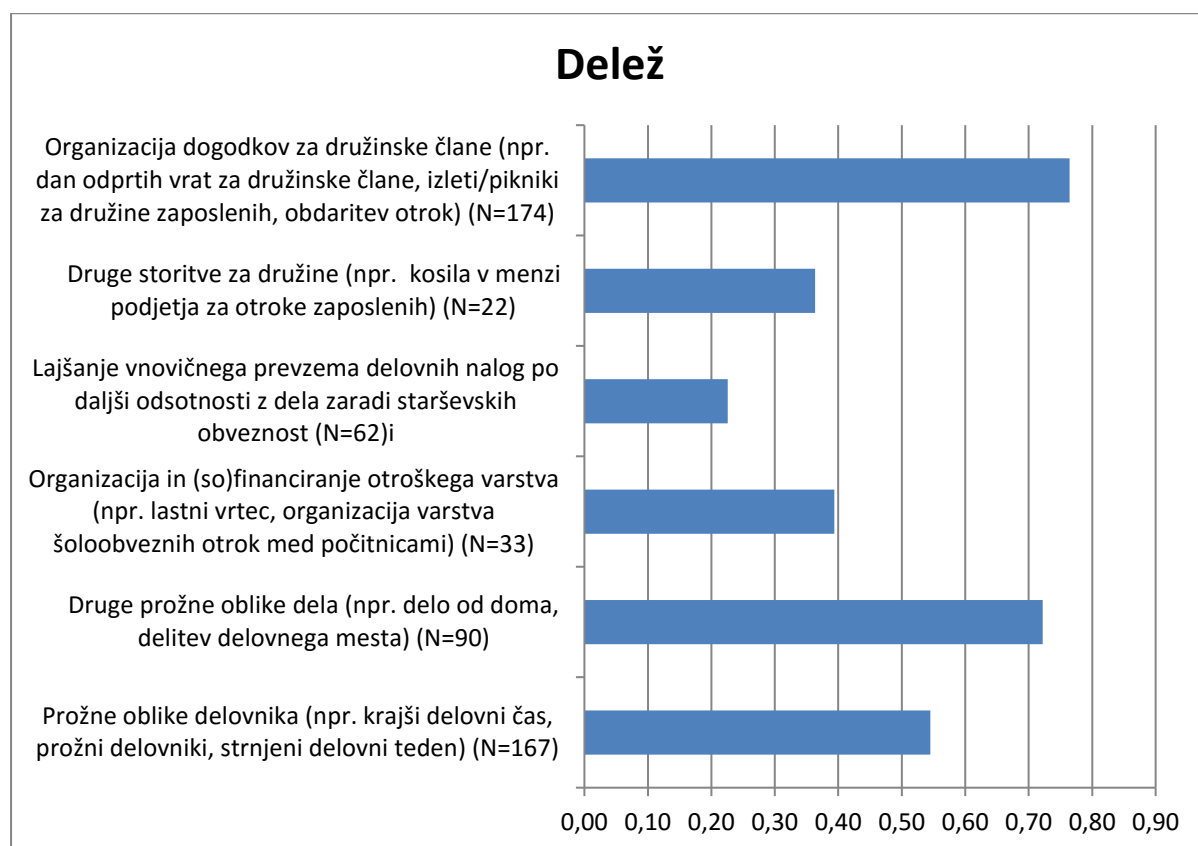
Tabela 13: Koristil zaposlitev za krajši čas ter ocena družinskega vpliva po lastnostih zaposlitve

		Da, koristil in ocenjuje pozitivno	Da, koristil in ne ocenjuje pozitivno	Da, koristil in ne more oceniti	Ne, ni koristil in meni da bi bilo koristno	Ne, meni da ne bi bilo koristno	Ne, ne more oceniti	Skupaj
		Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	Vrstice %	N
Družbeni razred 3-mestna klasifikacija	Mendežerski/visoki uradni/strokovnjaški	4%	0%	2%	17%	49%	28%	245
	Srednji	6%	0%	2%	18%	56%	18%	62
	Delavski modri&beli ovratniki	10%	0%	6%	16%	48%	19%	31
	Nedoločen čas	3%	0%	1%	17%	53%	26%	320
Tip zaposlitve	Določen čas	4%	0%	8%	8%	40%	40%	25
	Samozaposlen	17%	0%	7%	10%	40%	27%	30
Sektor zaposlitve	Ostalo	45%	0%	9%	9%	18%	18%	11
	Uprava	1%	0%	1%	20%	54%	25%	112
	Javni zavod	10%	2%	2%	13%	52%	21%	48
	Javno podjetje/ v državni lasti	2%	0%	2%	10%	57%	30%	61
	Privatno podjetje, drugo	5%	0%	2%	16%	47%	29%	129
Skupaj		4%	0%	1%	16%	52%	27%	350

ODA 2015

Pregled po lastnostih zaposlitve ne pokaže velikih razlik pri ocenjevanju dobrobiti za družino od zaposlitve za skrajšani delovni čas. Nekaj več je dejanskega in pozitivno ocenjenega hipotetičnega statusa pri delavskem razredu, pri samozaposlenih ter pri zaposlenih v javnih zavodih. Glede na ugotovljeno zelo nizko razširjenost tovrstne zaposlitve v Sloveniji je pričakovano, da se razmišljanja o spreminjanju vzorcev zaposlitve le počasi utirajo pot v

zavest zaposlenih staršev in pravzaprav še niti niso deležna stvarnih premislekov morebitnih koristi.

Graf 15: Deleži uporabe posameznih možnosti usklajevanja dela in družine (N skupaj na voljo v podjetju/organizaciji).

Pregled zaključujemo s prikazov deležev tistih, ki uporabljajo posamezne možnosti usklajevanja dela in družine, v kolikor so te možnosti na voljo. Pri vprašanju, kaj lahko organizacija oz. podjetje naredi za lažje usklajevanje dela in družine se je pokazalo, da je še vedno najbolj dostopen in tudi najbolj popularen ukrep udeležba na organiziranih dogodkih za družinske člane. Kadar je na voljo (pri 90 anketirancih) se anketiranci v pretežni večini poslužujejo drugih prožnih oblik dela kot so delo od doma ipd., med tem ko so sicer časovno prilagojene prožne oblike delavnika uporabljene pri približno polovici. Ostala področja možnosti, ki jih ponujajo organizacije, so manj prisotna. Tu se vsekakor kaže prostor za možne izboljšave z uvajanjem in popularizacijo različnih prožnih oblik dela in drugih storitev ter olajšav za družine. Tako občutni deleži uporabe posameznih možnosti kot tudi dejstvo, da je teh možnosti občutno premalo, oboje predstavlja okvir za nadaljnje aktivnosti v okviru projekta.

ZAKLJUČEK

Prikaz rezultatov kvantitativne analize ponuja dobra izhodišča za oblikovanje predlogov ukrepov in aktivnosti projekta. Težišče pričujoče analize je bilo na prikazu razširjenosti posameznih področij in življenjskih in delovnih pogojev, kjer se kažejo potrebe po izboljševanju možnosti za uresničevanje vloge očetov. Različne ciljne skupine, ki so bile določene že v zasnovi projekta, so se skozi prikaz izkristalizirale kot ustrezne ciljne skupine za nadaljnje ukrepe, za menedžerske skupine tako kot za prekarne zaposlitve zlasti pri iskanju rešitev, ki bi olajšale omejitve, izhajajoče iz časovne zahtevnosti službe. Skupina samozaposlenih in marginaliziranih zaposlitev je tu nekoliko posebna, saj njihove potrebe niso toliko v vprašanju razpolaganja s časom, kot pri iskanju ustreznih pravic vezanih za delovno mesto, ki jih imajo v največji meri zaposleni z neomejeno trajajočim delovnim razmerjem. Delovanje in doseganje sprememb pa je potrebno tudi na drugih področjih, ki smo jih v zasnovi upoštevali, se pravi pri spreminjanju miselnosti, usposobljenosti in pripravljenosti za bolj aktivno delovanje v dobrobit družine.

V prikazu narejene analize so lahko osnova za nadaljnje podrobno problemsko fokusirano raziskovanje istih podatkov, neizkoriščena pa je za sedaj tudi možnost za podrobnejšo analizo odprtih odgovorov in primerjavo z rezultati intervjujev.